

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi

World Journal of Human Sciences

ISSN: 2717-6665

Temmuz2024

Cilt/Volume:2024

Sayı/Issue:2

Muhafazakâr Gazeteciliğin Doğuşu ve Volkan Gazetesi Örneği

The Birth Of Conservative Journalism And Volkan Newspaper rExample

Tuba Özhazinedar*

Özet

Muhafazakârlık, Fransız İhtilali'nden sonra meydana gelen modernleşmeye karşı geliştirilen bir dirençtir. Geleneksel toplumlarda ziyadesiyle görülen bu direnç, kalıplaşmış toplumsal değerlerin korunması amacını taşır. Muhafazakâr sistem; değişen dünya koşullarına karşın toplumun mevcut değerlerini değişimine karşı koruyan, ülkelerin sahip oldukları değerleri deformasyona uğramadan çağa ayak uydurmayı gerekli gören, modernleşmeye karşı toplumsal ve kültürel değerlerin korunmasını savunan siyasi-politik bir sistemdir. Muhafazakâr sistem, modernite ile başlayan sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler karşısında toplumsal değerleri koruma amacını taşır. Böylece toplumsal kitle üzerinde bir reaksiyon oluşturmayı hedefler. Osmanlı Devleti'nde muhafazakâr düşünce sistemi Tanzimat'la başlamıştır. Eski düzenin sürmesi için inşa edilen yenileşme hareketleri ile muhafazakârlık şekillenmiş, belli siyasi projeler doğrultusunda toplumun dönüştürülmesine ilişkin öneri ve uygulamalarla muhalif hizmetler yürütülmüştür. Makale, muhafazakârlığın doğuşunu, yayılışını, gelişimini ve Osmanlı toplumundaki etkilerini Volkan gazetesi üzerinden incelemiştir. Betimleyici araştırma tekniğinin kullanıldığı makalede Volkan gazetesinde yer alan haberlerden faydalanılmıştır. Elde edilen bulguya göre; Volkan gazetesinde yer alan haberlerin II. Meşrutiyet döneminde tartışma yarattığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, II. Meşrutiyet, Fikir Akımları, Muhalif, Volkan Gazetesi.

*Sorumlu Yazar/Corresponding author: Dr., tozhazinedar@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-6396-8946.

Atıf/Citation: Özhazinedar, T., (2024). Muhafazakâr Gazeteciliğin Doğuşu ve Volkan Gazetesi Örneği. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*. 2024(2), 297-337.

Geliş/Received: 26.05.2024

Kabul/Accepted: 02.07.2024.

Abstract

Conservatism is a resistance to the modernization that occurred after the French Revolution. This resistance, which is very common in traditional societies, aims to protect stereotyped social value. The conservative system is a political-political system that protects the existing values of the society against the changing world conditions, considers it necessary to keep up with the age without deforming the values of the countries, and defends the protection of social and cultural values against modernization. The conservative system aims to protect social values against the social, cultural and economic changes initiated by modernity. Conservatism was shaped by the renewal movements built to maintain the old order, and oppositional services were carried out with proposals and practices for the transformation of society in line with certain political project in the article, descriptive research technique was used and the news in Volkan newspaper was utilized. According to the findings, it was revealed that the news in the Volkan Newspaper created controversy during the Second Constitutional Monarchy period.

Keywords: Conservatism, Constitutional Monarchy II, Intellectual Movements, Opposition, Volkan Newspaper.

Giriş

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Osmanlı basını da rahat bir nefes almıştır. Düşünce ve ifade hürriyetinin vermiş olduğu özgüvenle ülkede bir basın patlaması meydana gelmiştir. Her türlü düşünenin temsil edildiği gazete okuyucuyla buluşmuş ve oldukça yüksek tirajlar edilmiştir. Her gazete kendi kitlesini yaratarak siyasal propaganda sağlamıştır. Gazetelerin etkili propaganda gücü ile farklı bakış açılarına sahip kitleler oluşturulmuştur. II. Meşrutiyet'in sağladığı özgürlük ortamından muhalif basın da faydalanmış, tereddüt etmeden hükümete yönelik eleştirilerde bulunmuştur (Topuz, 2003: 84). Muhalif olma özelliğinin yanı sıra muhafazakâr üslubuyla da bilenen Volkan gazetesi II. Meşrutiyet döneminde yayın hayatına başlamıştır. Derviş Vahdeti tarafından çıkarılan Volkan tam bir kitle gazetesi olmuştur. Muhafazakâr ve İslami kesim tarafından yakından takip edilen gazete, hiç çekinmeden duygu ve düşüncelerini yazmıştır. Kamuoyunun oldukça dikkatini çeken gazete sert muhalefetiyle adından sıkça bahsettirmiştir (Bağır, 2024: 152-153).

İttihat ve Terakki'nin perde arkasından hükümeti yönetmesine karşı çıkan Volkan, Meşrutiyetin tam manasıyla uygulanmasını istemiştir. Öz değerler yitirilmeden modernleşmeyi savunmuştur. Gazete sıklıkla İslami değerlerden, geleneklerden ve toplumsal hayattan bahsetmiştir. Toplumun aksayan yönlerinden bahsederken İttihat ve Terakki'nin uygulamalarından son derece rahatsız olan muhalifleri, öğrencileri, askerleri yanına çekmeyi başarmıştır. Volkan, muhafazakâr yapısı ve dini söylemeleri ile İttihat ve Terakki tarafından "irticacılıkla" itham edilmiş, 31 Mart Vakası'ndan sorumlu tutulmuştur (Tunaya, 1998, 49). Meşrutiyet'in tanındığı temel hak ve özgürlükleri sonuna kadar savunan Volkan, İTC'nin istibdadı aratmayan uygulamalarına şiddetle karşı çıkmıştır. Meşruti değerlerle şeriat söylemlerinin aynı olduğunu iddia eden Volkan, kanunların Kur'an hükümlerine uygun olarak düzenlenmesini istemiştir (Özcan, 2001, 476)

Volkan, değindiği konularla yeni bir politik yapılanma meydana getirmiştir. Ortaya çıkan politik yapılanma ile bu yapılanmadan rahatsızlık duyan kesim toplumda kutuplaşma yaratmıştır. Volkan'ın modernleşme ile başlayan kültürel değişimin Osmanlı toplumunu dejenere edeceği söylemesi toplumsal gerginlikleri artırmış, modernleşme tarafları ile muhafazakârları karşı karşıya getirmiştir (Akşin, 1980, 100). Volkan fikir ve düşüncelerinden dolayı İttihat ve Terakki tarafından tehdit olarak görülmüştür. Yaptığı haberle hükümetin yakın markajında yer almış ve toplumu bölmekle suçlanmıştır. Dönemin en muhalif gazetelerinden olan Volkan, Türk basın tarihine damgasını vurmuştur (Koloğlu, 1992, 59).

1. Muhafazakâr Düşünce Sisteminin Doğuşu

Muhafazakâr düşünce sistemi Fransız İhtilaliyle ortaya çıkan sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmelere tepki olarak doğmuştur. İhtilâlden sonra toplumda meydana gelen ani ve hızlı değişim ahlaki ve politik bir anarşiye neden olmuştur. Toplumsal değerler göz ardı edilerek meydana gelen değişimler veya köklü dönüşümler mevcut düzeni altüst ettiğinden tehdit olarak kabul edilmiştir. Bu yüzden mevcut dengelerdeki değişim toplumdaki karşıtını yaratarak muhafazakârlık denilen eğilimi meydana getirmiştir (Beylur, 2022, 1207). Bu eğilime sahip olan muhafazakârlar, düzeni aksatacak yapıların, toplumsal hareketliliklerin, olayların meydana gelmemesi için devleti gerekli ve zorunlu olarak kabul etmişlerdir. Devletin bekası ve düzenin devamı esas alınarak korumacı bir anlayış ortaya çıkmış, bu anlayış muhafazakârlık geleneğini başlatmıştır (Duman, 2011, 34-35).

Muhafazakâr sistem toplumsal değişimin, toplumun çıkarlarıyla çatışmadan gerçekleştirilmesini gerekli görmüştür. Toplumsal, siyasal ve ekonomik alanlarda ani ve hızla meydana gelen dönüşümlerin toplumsal yapının esaslarını derinden sarsacağından toplumda yaşanan dönüşümlerin bir boşluk meydana getirmeden yapılması esas alınmıştır (Burke, 2016, 26-28). Toplumsal değerler toplumsal yaşamın devamlılığını sağlamada gerekli görülmüş ve toplumu oluşturan geleneksel değerlerin toplumsal yapının işleyişinde önem arz etmiştir (Şeyhanlıoğlu, 2014, 81). Bu sebeple aile, din, töre, ahlak, cemaat gibi kurumsal yapıların mevcudiyeti savunulmuş, toplumsal yapının oluşmasında, varlığını sürdürmesinde ve sosyal değişimde değerlerin yeri ve önemi sıklıkla belirtilmiştir. Toplumsal yapının oluşmasında yer alan değerlerin bireylere aitlik duygusu kazandırılacağına inanılmıştır (Burke, 2017, 203).

Muhafazakârlar toplumu meydana getiren anelerin, kalıplaşmış sistemlerin, değerlerin, kurumların, toplumu oluşturan kuralların çağın gereklerine uygun bir şekilde korunmasını ya da topluma uygun hale getirilmesini istemişlerdir. Toplumsal düzeni sarsan değişimler meydana geldiğinde kaosun oluşabileceğinden korkmuşlardır (Bilgin, 1994, 20). Böylece toplumu oluşturan temel değerler çağın gereklilikleri ile entegre edilerek sosyal ve siyasal yapının çözülmesini engellemişlerdir. Toplumda bir çözülme meydana gelmemesi için muhafazakâr düşünce sistemi dini değerle bir dayanışma içerisine girmiştir (Aydın, 2002, 65).

1.1. Muhafazakâr Düşünce Sistemi ve Din

Dini muhafazakârlık, dinlerin belirlemiş olduğu kaidelerin toplumsal hayata uygulanmasını, toplumun bu kaideler üzerine yeniden kurulmasını gerekli gören siyasi bir ideolojidir. Dini-muhafazakâr düşünce için dinin öğretileri oldukça önemlidir. Çünkü dini

değerler toplumsal değerlerin bir taşıyıcısı aynı zamanda toplumsal bağlarla ve kültürel değerlerle geleneksel yapıların korunmasında bir köprüdür (Çaha, 2006, 23). Dini muhafazakâr yapıyı savunanlar toplumun dinin emirleri doğrultusunda ortaya konulan siyasal ve sosyal düzenlemelere, emirlere, yasaklara, kanunlara uyulması gerektiğine inanmışlardır. Onlara göre dini öğretiler hem bireylerin maneviyatını kuvvetlendirir hem de toplumsal düzenin sürdürülmesini sağlar. Bundan dolayı muhafazakârlar, dinin toplumsal hayat için taşıdığı önemi sıklıkla vurgulamış, dinin toplum için olmazsa olmaz olduğunu ifade etmişlerdir (Bora, 1998, 8).

Bu bağlamda pek çok toplumsal işlevi bulunan dinin, en önemli toplumsal işlevlerinden birisi de yaptırım gücüne sahip olmasıdır. Dinin yaptırım gücüyle mevcut sosyal yapının işleyiş biçimi ani ve hızla gelen değişim ve dönüşümlere karşı korunur. Böylece toplumun kurulu düzeni devam etmiş olur. Dinin tüm toplum üzerindeki etkisiyle toplumsal-kültürel değerlerin korunması kolaylaşmış olur. Bu vesileyle din mevcut kazanımlarıyla toplumsal değerlerin korunmasında önemli bir rol üstlenir (Erdoğan, 2006, 6). Dini ve muhafazakâr söylemler toplumsal düzenin devamında insanların davranışlarına yön vererek toplumsal çıkarların korunmasında birliktelik sağlarlar. Bireyler toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel ve inançsal değerler etrafında bir araya getirilir. Düzenin ve statükonun korunmasında görev alarak sürdürülmesini sağlarlar. (Çiğdem, 1997, 40).

1.1.1. Dinin Muhafazakârlık Üzerine Etkisi

Din, toplumun şekillenmesinde, toplumsal yapıların, kurumların, kuruluşların meydana gelmesinde ve tasarlanmasında önemli rol oynamıştır. Muhafazakâr düşünce sisteminde din, toplumu şekillendiren, bireylerin toplum içerisindeki davranışlarına yön veren, davranışlarını kontrol altına alan ve önemli ölçüde belirleyen bir faktör olmuştur (Kotan, 2002, 80-81). Dini değerlerle yönetilen ülkelerde toplumsal yapı manevi değerlerle yönetilmektedir. Dolayısıyla geleneksel toplumda dinin en temel toplumsal işlevlerinden biri de geleneği korumaktır. Gelenekler, toplumsal kurallar ve normlar aracılığıyla korunur, böylece muhafazakârlığın temel işlevi sağlanmış olur (Sesli, 2021, 213-214).

Mevcut yapıyı koruma refleksinden dolayı dinin en temel toplumsal işlevlerinden birisi de toplumu oluşturan yapıların dine uygun olup olmadığının denetlenmesidir. Aslında muhafazakârlar geleneksel din ve dünya görüşüne sahip olmakla birlikte yenileşmeye ve değişime karşı değildir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişmelerin dinsel açıdan meşruluğunu talep ederler, zira değişim dinde meşru ise kabul görme olasılığı yüksektir. Bu sebeple muhafazakârlar dinin kutsallığından yararlanarak, dini bir aracı durumuna

getirmişlerdir. Radikal ve hızlı meydana gelen değişim ve dönüşümler kaosa neden olacağı için dinin gücünden faydalanmışlardır (Yücekök, 1987, 159).

Muhafazakâr sistemin hâkim olduğu bölgelerde toplumsal bağın sağlanması için çoğu zaman dinde kutsallığı olmayan herhangi bir olguya atıf yapılmış ve olgular önemli hale getirilmiştir. Örgütsel yapı, norm, değer ve fikirlerin farklılaştığı süreçlerde bu uygulama devreye sokulmuştur. Böylece dini değerler toplumsal dokuya uydurularak yeniden anlamlandırılmıştır. (Haralambos, 2011, 133). Toplumun inancı üzerinden kurulan güçlü bağ ile toplumsal düzenin devamlılığı sağlanmıştır. Bunun için statüko toplumu oluşturan bireyleri bütün farklılıklarına rağmen bir araya getirmiş, onlar arasında ortak çıkar birliği sağlamış ve yeri geldiğinde dini değerleri tüm alternatiflikleriyle kullanarak bireyleri bir arada tutmuştur (Genç, Coşkun, 2015, 32).

2. Osmanlı Muhafazakârlığı

Muhafazakâr düşünce sistemi Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'ın ilanı ile başlamıştır. Tanzimat ile birlikte Osmanlı toplum yapısında geleneksel değerler ile dinin ağırlıklı olduğu hukuki yapı dönüştürülmeye çalışılmıştır. Meydana gelen medeniyetçilik kavramı karşısında Osmanlı devlet hayatına, Osmanlılık ve İslamcılık fikirleri girmiştir. Aslında muhafazakâr olarak adlandırılan kesim devletin kurum ve kuruluşlarındaki değişime karşı olmamakla beraber toplumsal, dinî ve kültürel değerlerin korunması gerektiğine inanmışlardır. Batı'nın ilmî, fennî ve demokratik gelişmişliği kabul edilmiş, hatta devletin kurtuluşunun batıdaki gelişmelerin tatbiki ile sağlanabileceği söylenmiştir (Hanioğlu, 1992, 150).

Devlet, Batı'da meydana gelen gelişmelere karşı mevcudiyet sağlayabilmek, değişime ayak uydurabilmek ve varlığını sürdürebilmek için politikalar geliştirmek durumunda kalmıştır. Bu yüzden batılılaşma politikası, ülkede sistemli hale getirilmiştir. Batı'da meydana gelen teknik üstünlüklerin yanı sıra, siyasî ve sosyal gelişmeler devlet yönetiminde kademeli olarak uygulanmıştır (Berkes, 1996, 19). Uygulamalar esnasında muhafazakâr kesim toplumun batılılaşmasına karşı çıkmıştır. Batı ahlakının devleti çökerteceğine inanmışlardır. Öte yandan uygulamaların zorunlu hâle gelmesiyle toplumsal kabulde sorunlar meydana gelmiştir. Toplumsal doku geleneksel değerlere, kurumlara ve yapılara bağlı kalmaya devam etmiş, yeniliklere kuşkucu yaklaşmıştır (Özipek, 2000, 71).

Böylece toplum, batılılaşma sürecinde geleneksel değerlere sıkıca sarılmış, batılılaşma çabaları, sürekli olarak din ve gelenek etkisinde kalmıştır. Ortaya konulan politikalar, yenilikler, geliştirilen fikirler toplumsal dirençle karşılaşmıştır. Modernleşmeyi destekleyenler tarafından, bilimin ürettiği, yeni düşünceler, yapılar, olaylar, olgular kabul görmüş, bu durumda toplumda kutuplaşma meydana gelmiştir. Toplumda meydana gelen ikilik yeni

toplumsal olaylar üretmiş ve toplumda önemli bir muhafazakâr muhalif kitleyi ortaya çıkarmıştır (Özsoy, 2020, 253). Ortaya çıkan muhafazakâr muhalif kitle siyasal, sosyal, ekonomik ve kamusal alalardaki düzenlemelerde ön planda yer almış ve toplum üzerinde kalıcı etkilere sahip kolektif davranışlar göstermiştir. Bir grup, tekniğe dayalı yenilikleri, değişimi desteklerken diğer bir grup da toplumsal dönüşümlerde hayli direnç göstermiştir. Değişime karşı ortaya çıkan muhafazakâr muhaliflerin yaygınlığı hem düşünsel alanda hem de siyasal alanda sorunlara neden olmuştur (Ulu, 2022, 238).

2.1. Osmanlı'da Muhafazakâr Muhalefetin Ortaya Çıkışı

Osmanlı Devleti'nde muhalefetin ortaya çıkması devlet tarihinde oldukça eskidir. Osmanlı devletinde siyasî muhalefete dair ilk hareket Fatih Sultan Mehmet dönemi ile başlamıştır. Fatih ve Çandarlı arasında nüfuz ve itibar üzerinden gerçekleştirilen muhalif gruplaşma yeniçerilerin devreye girmesiyle sona ermiştir. Fatih'in yeniçerilerin itimadını kazanmasıyla sona erdirilen çatışmada askerin muhalefetinin ne denli önemli olduğu ortaya çıkmıştır (Sarıcaoğlu, 2000, 905). Yeniçerilerin ayaklanmalarıyla askeri-siyasi muhalefete dönüşen ayaklanmalar yeniçerilerin lav edilmesiyle sona ermiştir. Böylece askerin muhalefeti ortadan kaldırılmış, muhalefet, devlet adamlarının, arasında yaşanan siyasi erke dönüşmüştür. (Yılmaz, Telli, 2021, 1403-1404). Devletin modernleşmesiyle meydana gelen protestolarda ulemanın muhalefetiyle karşılaşmıştır. Modernleşme süreci ile birlikte dinin kurumlara etkisi zayıflamaya başlamış, böylece ulemalar nüfuz kaybına uğramıştır. Devletin modernleşmesiyle muhalif kitle de değişmiş, sivil-aydın ve bürokrat gruplar ortaya çıkmıştır (Kara, 2019, 2).

Sivil-aydın ve bürokrat grupları siyasi muhalefeti bir süre sonra siyasi otoriteyi sınırlandırmıştır. Genç Osmanlılar hareketi ile başlayan siyasi muhalefet Jön Türk ile güçlenmiş ve örgütlü bir yapı haline gelmiştir. Jön Türklerin örgütlenmesi; büyümesini ve teşkilatlanmasını sağlamıştır. Meydana gelen teşkilatlanma siyasî bir hareket doğurarak İttihat ve Terakki Cemiyetini oluşturmuştur. Böylece siyasal muhalefet güçlü bir örgütlü yapıyla gerçekleştirilmiştir (Kotan, 2022, 21).

Siyasi muhalefetin kurumsallaşma süreci Tanzimat'ın ilanı ile başlamıştır. Tanzimat ile başlayan siyasal muhalefet, Osmanlı Devleti'nin geleneksel yapısının batılılaşmasıyla birlikte gelişme göstermiştir. Siyasal muhalefetin mevcudiyet kazanmasıyla kamusal alanda değişim ve dönüşüm başlamıştır. Devletin alışlagelmiş düzeninde meydana gelen değişim tarafları karşı karşıya getirmiştir. Değişim tarafları ile muhafazakârlar arasında ortaya çıkan çatışma Osmanlı siyasal hayatında bir dönüm noktası meydana getirmiştir (Armaoğlu, 1997, 258). Islahat Fermanı ile temel hak ve hürriyetlerin kapsamı genişletilmiş, bu durum Müslim-

Gayrimüslim çatışmasını doğurmuştur. Tanzimat'tan daha büyük bir muhalif kitle ortaya çıkmıştır. Osmanlı tarihinde entelektüel, siyasal ve örgütlü muhalif kitle hareketi başlamıştır. Bu da siyasal kültürün oluşması açısından önemli bir dönüm noktası meydana getirmiştir (Gülsoy, 1999, 187).

I. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte siyasal ve hukuk tarihimizin ilk Anayasası olan Kanun-i Esasi yürürlüğe girmiştir. Siyasal erk; monark ve bürokrasi arasında paylaştırılmıştır. Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerle muhalif kesim siyasal mücadelede daha etkin bir rol almıştır. Muhalefetin artan sesi karşısında bir fırsat kollayan II. Abdülhamit 1877/1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı bahane ederek Meclisi feshetmiş ve 1876 Anayasasını askıya almıştır (Gören, 1999, 24). Buna rağmen kendisine karşı oluşan muhalefeti engelleyememiştir. Savaşın getirmiş olduğu ekonomik ve sosyolojik buhran halkta derin bir memnuniyetsizlik yaratmış, imparatorluk içerisinde siyasal muhalefetin artmasını sağlamış ve Abdülhamit karşıtlığını genişletmiştir. Yurtdışına kaçan aydınlar da basın yoluyla Abdülhamit'e muhalefet ederek hükümet aleyhinde örgütlenmişlerdir (Eraslan, Olgun, 2006, 30).

Jön Türk hareketinin meşakkatli mücadelesi sonucunda II. Meşrutiyet 1908'de yeniden ilan edilmiştir. Anayasada yapılan 1909 değişiklikleri ile Meclis daha demokratik bir yapıya kavuşturulmuştur. Meclis, hükümetin faaliyetlerini denetleyebilmiş, hükümetin anayasaya aykırı uygulamaları karşısında kontrol ve denetim mekanizmalarını harekete geçirmiştir. II. Meşrutiyet dönemi ile siyasal partiler mevcudiyet kazanmış, böylece iktidar-muhalefet ilişkileri kurumsallaşmıştır. Kurumsallaşmayla birlikte parlamenter rejimin ve demokrasinin sağlıklı yürütülmesi gerçekleştirilmiştir (Gazel, 2007, 3).

II. Meşrutiyet dönemi aydınları Osmanlı Devleti'nin çöküşünü önlemek için çaba sarf etmişlerdir. Aydınlar devletin hangi sebeplerden dolayı geri kaldığını tahlil etmişlerdir. Ülkedeki her türlü düşünceye sahip aydınlar ülkede iç ve dış dinamiklerden kaynaklı sorunların çözülmesi karşısında köklü bir değişimin vazgeçilmez olduğunu kabul etmişlerdir. Bunun için toplumsal değişimin sağlanmasının gerekliliğinden bahsetmişlerdir. Toplumun mevcut kaynaklarını ve yapısını göz önünde bulunduran aydınlar ekonominin sağlam temeller üzerine oturtulması gerektiğini, kapitülasyonların kaldırılmasını, halkın eğitim seviyesini yükseltmesini, köylünün temel ihtiyaçlarının temin edilmesini gerekli görmüşlerdir (Tunaya, 2003, 160).

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte fikir hürriyeti muazzam bir yaygınlık göstermiştir. Her fikriyattan gazete yayın hayatına başlamış ve kendi muhaliflerini ortaya çıkarmıştır. Ülkedeki sol, liberal, politik ve mizahi yayınların yanı sıra muhafazakâr-sağ, İslâmcı fikirlerin de ön planda olduğu yayınlar da mevcudiyet göstermiştir. Dinî kavram ve değerleri ön planda

tutan yayınlar muhafazakâr bir muhalefet grubunu oluşturmuştur (Acar, 2019, 418). Muhafazakârlar kimi zaman devletin aksayan yönlerini eleştirirken kimi zaman da diğer muhalif unsurların yanlarında yer almış, onları destekleyici türden yazılar kaleme almışlardır. Devlet yönetiminde dinin ve geleneğin hâkim olmasını savunan muhafazakâr muhalif kitle Osmanlı'nın son döneminden günümüze kadar etkisini sürdürmüştür (Çaylak, 2014, 38).

II. Meşrutiyet döneminde muhafazakâr-muhalif olarak basın ve yayın faaliyetlerini sürdüren çeşitli gazeteler yayınlanmıştır. Sırât-ı Müstakîm, Sebîlürreşâd, Beyânülhak, Livâü'l-İslâm, Hikmet, İttihâd-ı İslâm, Tasavvuf, İslâm Mecmuası, Volkan gibi gazete ve dergiler yayınlanmıştır (Kocabaşoğlu, 2010, 10).

3. Volkan Gazetesi

II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte çok sayıda gazete ve dergi yayın yapma imkânı bulmuştur. II. Meşrutiyet'in sağlamış olduğu hürriyet ortamı ile Volkan gazetesi de yayın hayatına başlamıştır. Volkan gazetesi diğer muhalif gazetelerden farklı olarak İslami bir çizgide yayın takip etmiş, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin politikalarını şiddetle eleştirmiştir. Gazete; temel hak ve hürriyetleri savunmuş, ülkenin tüm muhalif unsurlarına yönelik baskıcı uygulamalara karşı çıkmış, hükümetin anayasaya aykırı uygulamalarını, kanunların dine ve hürriyete aykırı yanlarını sıklıkla dile getirmiştir (Düzdağ, 1992, 8). Volkan gazetesi 28 Teşrinisani 1324 tarihinde [11 Aralık 1908] İstanbul'da yayın hayatına başlamıştır. Gazete; dinî, siyasi ve edebi konularda yayın yapmış, yayın hayatı boyunca 110 sayı çıkarmıştır. Gazetenin başyazarı, sorumlu müdürü ve diğer yazarlara göre özel hak ve ayrıcalıklara sahip kişisi Derviş Vahdeti'dir. (Volkan gazetesi, 24 Mart 1325, 1).

Derviş Vahdeti Kıbrıs'ta dünyaya gelmiştir. Medresede Arapça ve fıkıh eğitimi almıştır. İngilizce öğrenmek için de misyoner bir okulda eğitim almış, eğitiminin ardından İngiliz Yüksek Komiserliği'nde memuriyete başlamıştır. Daha sonra İstanbul'a gelen Vahdeti Muhacirin Dairesi'nde çalışmıştır. Buradaki memuriyeti bir jurnal meselesi yüzünden kısa sürmüş, ardından Diyarbakır'a sürülmüştür. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle serbest bırakılan Vahdeti, İstanbul'a tekrar gelmiştir. Meşrutiyet'in sağladığı özgürlük ortamından ziyadesiyle faydalanan Vahdeti siyasi fikirleri doğrultusunda basın ve yayın faaliyetlerine başlamıştır (Aysal, 2004, 19). Vahdeti, İslami inanç esaslarının aslına uygun bir şekilde yaşatılmasını savunmuştur. İslam inancının anayasaya ve Meşrutiyet'e aykırı olmadığını her fırsatta dile getirmiştir. Gazetede yer alan haberlerin büyük bir çoğunluğu imzalı olarak basılmıştır (Karaman, 2020, 1576).

Gazetenin diğer yazarları Cemal Hüsnü, Veliyüddin ve Mahmut Nedim Beylerdir. Gazetede yer alan haberler, yazılar ve makaleler halkı bilgilendirme ve eğitime amacı taşımış ve halkın anlayacağı bir dille yazılmıştır. Bu sebeple gazetenin dili Türkçedir; fakat Arapça,

Farsça ve söz sanatlarının da yer aldığı haberler de kaleme alınmıştır. Gazete döneminde iyi bir tiraj¹ elde etmiştir (Kurşun, Kahraman 1994: 199). Volkan, İstanbul ile sınırlı kalmamış başkent dışındaki yerleşim yerlerinde de talep görmüştür. Üsküp, Manastır, Kavala, İzmir’de de aboneleri ile buluşmuştur (Çetintaş, 2018, 321).

Dönemin en muhalif gazetelerinden birisi olan Volkan günlük olarak yayınlanan “insaniyete hâdim dinî siyasî bir Osmanlı” gazetesidir. Gazete, Meşrutiyet’e ait olan temel değerleri savunmuş, Meşrutiyet’in ve Kanun-i Esasi’nin tam manasıyla uygulanmasını talep etmiştir. (Kaan, 2019, 80). Gazetede siyasi, idari, askerî, sosyo-ekonomik konuların yanı sıra gündelik yaşam, toplumsal değer yargıları, dini değerler, dini hassasiyetlerle ilgili konular, telgraflar ve okuyucu mektupları da yer almıştır. Kanuni uygulamalarda Şeri’at-i Garra’nın temel esaslarının uygulanması talep edilmiş, uygulamaların dine ve hürriyete aykırı görülen yanları eleştirilmiştir (Sezer, 2017, 144).

Gazete, şeriata olan yaklaşımını her fırsatta belirtmiştir. İslami değerler gazetede sıklıkla yer almıştır. Subayların dini değerler ile ilgili söylemleri erlerin tepkilerine neden olmuş, erler konu ile ilgili Volkan gazetesine şikâyet mektupları göndermişlerdir (Düzdağ, 1993, 124). Erlerden gelen mektuplar üzerine gazete, subaylardan konuya gereken hassasiyeti göstermesini talep etmiştir. Gazetenin “siyasî, dinî, irticai” ifadeleri İttihatçıları kızdırmıştır. Volkan, halkın dinî duygularını istismar etmekle, “irticacı ve istibdatçı” olmakla suçlanmış ve hedef gösterilmiştir (Hanılçe, Ak, 2018, 12).

Vahdetî masonluk² ile ilgili yazıları sıkça kalem almış, mason localarının kapatılmasını talep edenlere karşı çıkmıştır. Masonluğun düşünce ve ifade hürriyeti olduğunu, bu localar kapatıldığında istibdat uygulamalarının yeniden ortaya çıkacağını iddia ederek masonlarla fikrî zeminde mücadele yapılmasını istemiştir (İttihat, Volkan Gazetesi, 21 Şubat 1909, 1-4). Çoğu zaman cezai nakdiye uğrayan Volkan’ın çıkarılması, dağıtılması ve satışı İttihatçılar tarafından engellenmiştir. 31 Mart’tan sonra gazetenin yazarları (muharrirleri), başyazarı (sermuharriri) ve gazeteye mektup yollayan okuyucuları tutuklanmıştır (Birinci, 1992, 25).

Volkan gazetesi, 70’ci sayısından itibaren İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti’nin yayın organı olarak faaliyet göstermiştir. Cemiyet, 23 Mart 1325’te [5 Nisan 1909] İstanbul’da

¹ Gazete satışının önceleri 500-2000, daha sonra 3000-4000, fevkalâde günlerde ise 15.000-20.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir. (Kaan, N. (2019) II. Meşrutiyet Dönemi: Volkan Gazetesi’nde Meşrutiyet Düşüncesi (1908- 1909), [Basılamamış Yüksek Lisans Tezi] Kırklareli Üniversitesi, .41.

² Masonluk bir din değildir, insaniyete hizmet için takip olunan bir meslekten ibarettir, İnsanlar için başka türlü selâmet olmadığı artık anlaşılmalı, her ferd-i cahilin bir dâhidedeki cevhere malik olduğunu bilmeli. Hatt-ı hareketini herkes tayin etmeli, artık vasilelere ihtiyaçtan vareste bulunmalı. (Vahdeti, “İttihat” Volkan, 10 Şubat 1324,s1.)

kurulmuştur³ (Tebşir İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin Hakikati, Volkan gazetesi, 11 Mart 1909, 1). Cemiyetin kuruluşunda Feyzullah Efendizâde, Mehmed Sâdık Efendi, Mehmet Emin Hayretî, Divrikî Kadızâde Abdullah Ziyâeddin Efendi ve Bedüzzaman Said Nursi gibi isimler yer almıştır (Düzdağ, 1992, 8).

Açılışında Vahdeti'nin de yer aldığı İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti, Ayasofya Camiinde gerçekleştirilen dini bir törenle Osmanlı siyasi hayatına katılmıştır. Cemiyet ihtilalci bir örgüt gibi inşa edilmiştir. Söylemlerinde “dinci-ihtilalci” bir nitelik taşımıştır. Ümmetçi bir anlayışla faaliyet yürüten cemiyet kapılarını tüm unsurlara açmıştır. Cemiyet halkın dini duygularını yüceltme gayretinde olmuş, halkı bireysellikten çıkarıp halkta manevi ve kolektif bir bilinç oluşturmaya gayret etmiştir (Aysal, 2004, 74). Müslümanlar arası birlik ve beraberliği sağlamayı amaçlamıştır.⁴ Cemiyet, şeriatın ilkelerine bağlılığını bildirirken “irticacı” bir anlayışa hâkim olduğunu ortaya koymuştur. Toplumsal yaşamda “Şeriat-ı Garra-yı Muhammedi”yi korumayı amaçlamıştır⁵. Cemiyet açıklamalarının ardından çok sayıda taraftar toplamıştır (Özcan, 2001, 475).

İttihâd-ı Muhammedî Cemiyetine ve Volkan gazetesine bürokratların, ulemanın askeri sınıfın ve İslami çevrelerin ilgisi oldukça yoğun olmuştur. Cemiyet tarafından, istibdadın ve uygulamalarının memleketi getirdiği durum ve şartlardan İslam dininin mesul tutulması

³ “İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti” bu unvan-ı celil ile teşekkül etmiş olan Cemiyet-i Muhammedi-ye-i uzmanın merkez-i aslisidir. Medine-i Münevvere ve Der-Saadet ve Mısır'da olduğu gibi İslâm dünyasının dört bir yanında şubeleri vardır. Açılan şubelerinde İslam'ın esasları anlatılmıştır.

⁴ Volkan'ın birinci nüshasından tutup da en son nüshasına kadar okursanız, bütün mündericâtın hep İttihâd-ı İslâm, fikr-i ulviyyet-karînin'den, bir cümlesini bile tetkik etseniz ya insaniyete hizmet ya teâlî-i Osmaniyete himmetten ibaret olduğunu göreceksiniz. Mündericât: “İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti” (Volkan Gazetesi, 7 Mart 1909,s.1)

⁵ İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti Nizamnamesi

1) Cemiyetin reisi Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v.) dir.

2)Cemiyetin ismi “İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti”dir. 1327 sene-i hicriyesinde Dârülhilâfe'de teşekkül etmiştir.

3) Memâlik-i Osmaniyede kavânin-i hükûkiyede Mecelle-i Ah-kâm-i Adliye müştemil bulunduğu gibi kütüb-i fikhîyyeden bil-istinbât bir de ceza kanunu ve kavânin-i sâire-i muktaziye meydana getirerek ileride Meclis-i Mebusan'a arz etmek

4) Cemiyetin saha-i faaliyeti bütün memalik-i İslâmiye'yi ihtivâ eder.

5) İkinci maddede gösterilen makasid-ı vüsûl için cemiyetin vesâit-i icrâiyesi bervech-i âtidir:

a) İttihâd-ı Muhammedi ve Meclis-i Mebusan hakkında mevzû-i bahs olacak mesâil için bir mahall-i içtimada, şer'-i şerif daire-i münciyesinde cemiyete mensup ulemâ vemeşâyih ve siyasiyyun câni- binden hutbeler ve nutuklar iradiyle icra-yı müzâkere etmek;

b) Cemiyete mahsus mahall-i içtimada fuzalâ-yı mensübîn tarafından ulûm-i diniye, ahlâkiye, siyasiye, içtimaiye ve ahvâl-i câriyeye müteallik ders suretinde vaazlar vermek;

c) Cemiyetin fikir ve mesleğini tefhim ve tâdim için mevkut ve gayr-i mevkut resâil ve mürevvic-i efkârı olmak üzere Türkçe, Araçça, Farsça ve el- sine-i sâirece gazeteler ve ev- râk-ı mütenevvîa tab' ettirmek ve keza bu maksatla içtima-ı umumiler tertip eylemek;

d) Aynı maksatla taşralarda ve bilâd-i saire-i İslâmiye'de teşekkül eden şubelerle teati-i muhaberat ile oralarda bu kabil neşriyat meydana getirmek ve içtimalar tertip ettirmek;

e)Lüzum gördükçe bilâd-i İslâmiye-i hariciyeye vaizler göndermek.(İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti Nizamnamesi, Volkan Gazetesi, 3 Mart 1325, s.3)

oldukça sakıncalı bulunmuştur. Volkan gazetesi de dinî itikadın değil, siyasi merci ve makamın tüm olan bitenden mesul olduğunu⁶ söylemiştir (Politikamız Ne Kolaydır, Volkan gazetesi, 1 Şubat 1909, 3). Vahdeti'nin ve İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin beyanatları⁷ kimi dini çevreler⁸ tarafından desteklenmiş, kimi çevreler tarafından da şiddetle karşı çıkmıştır (Yenel, 2015, 68).

Cemiyetin açıklamaları halk, ilmiye sınıfı ve askeri çevreler tarafından olumlu karşılanırken İslâmcı çevrelerin muhalefetiyle karşılaşmıştır. Sırât-ı Müstakîm, Beyânülhak, Sebîlürreşâd gibi dini değerleri ön planda tutan gazeteler tarafından cemiyetin beyanatları sert bir dille eleştirilmiştir (Özcan, 2001, 476). Volkan gazetesi eleştirilere karşı şu cevabı vermiştir: “Şimdi bütün ihtilâl fırkalarına karşı vereceğimiz cevap; “Femenşâefelyü'min ve men şâefe'l-yek- für⁹” den ibarettir.” (Volkan gazetesi, 13 Şubat 1909,4). Cemiyetin ve Vahdeti'nin açıklamalarına en sert tepki İttihat ve Terakki Cemiyetinden gelmiştir (Akın, 2010, 222).

Volkan'ın, şeriat talebinin Meşrutiyet talebi demek olduğunu belirten açıklamalarından sonra İttihatçılar Volkan'ı “istibdat ve irtica” taraftarı olmakla suçlamıştır. Volkan'ın, din ve şeriat kavramlarını sürekli ön plana tutması, İslam ahlak ve terbiyesinin yaşatılmasını, din öğretiminin yaygınlaştırılmasını, kadınların sosyal hayatta daha az görünmesini talep etmesi tepkiyle karşılanmıştır. Gazete açıklamalarıyla, kaleme aldığı haberiyle kendisini oldukça zor durumda bırakmış ve hakkında isnat edilen suçlamalar karşısında çaresiz kalmıştır (Aysal, 2006, 17).

Volkan, İttihatçıların hükümet üzerindeki dolaylı denetimini, askerideki alaylı-mektepli çatışmalarının yaratacağı zararları, devlet kademelerindeki kadrolaşmaları sıklıkla yazarak halkı uyarmaya çalışmıştır. Meydana gelen kutuplaşmanın ülkeye çok büyük zararlar vereceğini kaleme almış, ülkedeki politik istikrarsızlığın huzursuzluk yarattığını söylemiştir. Hatta Vahdeti II. Abdülhamit'e Meşrutiyeti desteklemesi gerektiğini belirten mektuplar yazmış, kendilerine mektup gönderen erlere isyan etmemelerini tembihleyip onları sükûnete davet etmiştir (Sezer, 2017, 152).

⁶Sizin hepinizi, topunuzun hep İslâmları arayıp sormamak, Hıristiyanları okşamakla Avrupa'nın teveccüh atına mazhar olmaktır. İslâmları ezme, Hıristiyanları himaye etmek politikamız ne kolaydır!

⁷“İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti” ümmet-i Muhammedî selâmete çıkaracaktır. Şimdiki halde mesleğimiz, meşrutiyetimizi muhafaza etmek, her neye tevakkuf ederse, ona tevessülünden geri durmamak ve tedricen bütün anasır-ı İslâmiye-yi sancak-ı Muhammedî altına toplamaktır. Bu mukaddes hizmet, her mü'min üzerine vâcibe-i zimmettir.(13 Şubat 1909,s.4.)

⁸ Sırât-ı Müstakîm, Beyânülhak Gazetelerinde görev alan ve dönemin ulemaları

⁹ “Gerçek, rabbinizden gelendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin”

Bu ortamda İstanbul'da "irtica" yanlısı Kör Ali ve İsmail Hakkı ayaklanmaları ortaya çıkmıştır. Ayaklanmalar bastırıldığı halde ordu içerisinde alaylı-mektepli çatışması son bulmamış, askerlerin hoşnutsuzlukları ordu içinde çeşitli isyan hareketlerine yol açmıştır. Bu durum toplumda kutuplaşmalara ve tartışmalara yol açmıştır. Toplumun hızla kutuplaşması sonucunda Serbesti gazetesi yazarı Hasan Fehmi Bey öldürülmüş ve toplumsal şiddetin fitili ateşlenmiştir. Ülkede büyük bir kaosa neden olan olay sonrası iktidar ve muhalefet vekilleri arasında sert tartışmalar yaşanmıştır. Meydana gelen kaotik ortam ülkeyi dönülmez çıkmazlara sokmuş ve 31 Mart Vakası'nın zemini hazırlanmıştır (Acar & Gök, 2020, 367).

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin politikalarına karşı İstanbul'da bir ayaklanma başlamıştır. Ayaklanma Rumeli'den İstanbul'a getirilerek Taşkışla'ya yerleştiren 4. Avcı Taburu başkanlığında gerçekleşmiştir. Tabur, 30 Mart'ı 31'e Mart'a bağlayan gece ayaklanmış ve kışladaki komutayı elline geçirmiştir. Olay kısa sürede diğer kışları da etkilemiş, "şariat isteriz, padişahım çok yaşa" sloganlarıyla başlayan eylemler bir anda tüm İstanbul'a yayılmıştır (Karal, 1988, 90). İsyancılar anayasanın kaldırılması talebi ile Meclis-i Mebusanı basmıştır. İsyanda bazı mebuslar öldürülmüş, kamu malları yağmalanmış ve olaylar kontrolden çıkmıştır (Ahmad, 1999, 61-62). Hükümetin isyanı bastırmada yetersiz kalması üzerinde Selanik'te bulunan Hareket Ordusu İstanbul'a gelmiştir. 13 gün süren isyanın ardından Hareket Ordusu Yıldız Saray'ına girerek kontrolü sağlamıştır (Ergül, 2019, 18).

Olayların bastırılmasından sonra İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilmiş, isyana sebep olanlar tutuklanmıştır. Divan-ı Harb-i Örfiye'de gerçekleştirilen yargılamaların ardından 70 kişi idam edilmiş, 420 kişi müebbet hapse mahkûm edilmiş, yüzlerce kişi de süresiz sürgün edilmiştir (Çavdar, 2011, 74). 31 Mart Vakası cereyan ettiğinde olaylara karışan askerin elinde İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti'nin açılış gününde dağıtılan bayraklar bulunmuş, bu olay Vahdeti'yi oldukça zor durumda bırakmıştır. Vahdeti, 7 Mayıs 1325 [20 Nisan 1909] tarihli 110. sayıyı çıkardıktan sonra İstanbul'dan kaçmış fakat kısa sürede yakalanmıştır. 31 Mart Ayaklanmasının müsebbibi olduğu gerekçesiyle tutuklanmış, 6 Temmuz 1325'te [19 Temmuz 1909] idam edilmiştir (Özcan, 2001, 476).

3.1. Volkan Gazetesinde Yer Alan Haberler

Volkan gazetesi, yayın hayatına "Volkan" adlı haber ile başlamıştır. Haberin içeriğinde gazetenin genel özelliklerinden bahsedilmiş ve Volkan'ın Osmanlı basınında çok önemli bir işlevi olacağı söylenmiştir. Haberde; "Volkan pek küçüktür lâkin fa'âldir. Fa'âl oldukça şâhika-i cibâl-i matbûâta kadar yükselecek, oradan lâvlar saçacaktır. İkdâm-ı insan

kadar metin, Sabâh-ı bahar kadar müşa'şa olacak, tanin-i rebâb kadar inleyecektir. Zaman zaman da gürültüler koparacaktır¹⁰,” denilmiştir (Volkan gazetesi, 28 Teşrinisani 1324, 1). Gazete, ayrıca hak taraftarı olduğunu, haktan ayrılmayacağını, vicdanına karşı hareket etmeyeceğini, maksadının insaniyete hizmet olduğunu ve bu yolda ölmenin canına minnet olduğunu da belirtmiştir (Volkan Gazetesi, 28 Teşrinisani 1324, 1).

Volkan, belirttiği gibi basın yayın tarihine damgasını vurmuştur. Dönemin en çok tartışılan gazetelerinden biri olmuştur. Gazete yaptığı yayınlar kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yakınlığı ile bilinen Tanin gazetesi ile sürdürdüğü sert polemiklerle de gündemden düşmemiştir. “Hileler, Hurdalar yahut Fırka-i Ahrâr'a Hücum” başlıklı haberde Tanin'in ülkedeki sol partilere olan söylemi eleştirilmiştir.

“Tanin, bu sevdâ-yı teferrütle teessüs eden ceride, yine bugün baş makalesinde firkalar, meseleler diye başlayarak Meclis-i Mebusan'da bir de Sosyalist fırkası bulunduğunu, fakat memleketin icâbât-ı tabiiyesi bizde henüz sosyalist mesleği tevliid edecek şekilde bulunmadığınızdan sosyalistlerimiz ancak Avrupa'nunkilere özenme kabilinden vücut bulmuştur. Cihetle Meclis-i Mebusan'da kendisini temsil ettiremeyeceğini beyan etmek suretiyle, her fırkaya her sâhib-i dehâya avucundaki karayı sürerek herkese bir yüz karası nişanesi bırakmağa çalıştığı gibi bu sefer de açıktan açığa AhrârFırkası'na İslâmiyet'te katiyen kabul edilemeyen sosyalist kelimesiyle hücum ediyor. Mesleğimiz insaniyete hizmetten ibaret olduğundan her kimin hukukuna tecavüz edildiğini görürsek men'e, tashihe, telife çalışacağız; Ümit ederiz ki: Fırka-i Ahrârda bu sosyalist tabir-i frengisini reddeylerler” (Volkan Gazetesi, 2 Kânunuevvel 1324, s 1).

Osmanlı'da ordunun subay ihtiyacını karşılamak için batılı tarzda eğitim veren Harbiye Mektepleri açılmıştır. Seküler bir anlayışla eğitim veren okullarla birlikte yeni tarz bir eğitim anlayışı da doğmuştur. Mekteb-i Harbiye'de yetişen subaylar batılı dünya görüşünü benimseyen yeni bir subay sınıfı meydana getirmiştir. Bu durum erlikten subaylığa terfi eden alaylı subaylar ile çatışma meydana getirmiştir. Meydana gelen çatışma mevcut düzen ile modernleşmeyi savunanların kavgasına dönüşmüş, orduda mektepli-alaylı çatışmasını doğurmuştur (Kazıcı, 1989, 350). Orduda meydana gelen mektepli-alaylı çatışması mevcut

¹⁰Volkan boyutu itibariyle pek küçüktür fakat gayretlidir. Oldukça çalışkan olan Volkan basının en zirvesine çıkacak ve adı gibi volkanlar saçacaktır. Sebatsız bir insan kadar metin, bahar sabahı gibi görkemli olacak, reban sesi gibi (çalğı) inleyecektir. Zaman zaman da gürültüler koparacaktır.

düzene karşı protesto olaylarının yaşanmasına neden olmuştur. Modernleşmeyi savunan mektepli kesim ile gelenekçiliği savunan alaylı kesim arasında yaşanan olaylar sadece iki subay sınıfı arasındaki bir çekişme olmayıp ordunun siyasallaşmasından kaynaklanmıştır (Zeyrek, 2014, 51).

Volkan gazetesi, alaylı-mektepli çatışmalarının ülkeye büyük bir zarar verdiğinden bahsetmiştir. Aslında her iki askerin amacının da ülkeye hizmet etmek olduğunu söyleyerek meydana gelen bu ikiliğin beyhude olduğunu “Alaylı-Mektepli Zabitanla Askerler” başlıklı haberinde anlatmıştır. Haberde;

“Gelelim alaylı zâbitan ile mekteplilere, alaylı bir zabıt, neferlikten yetişiyorsa, mektepli bir zabıt de mekteb-i ibtidaîde, rüşdiye-i askeriyyede, idâdide, Harbiye’de senelerle dirsek çürüttükten sonra bir mülâzım-ı sâni olup orduya dâhil oluyor. Birisi alaydan, on beş sene meşâkk-ı askeriyyeninenvaini göre göre yetiştiği gibi, diğeri de on beş sene mekâtibin bin tülü mezâhimini çeke çeke bir mülâzım-ı sâni olabiliyor. Aynı zamanda, ikisi dehatt-ı harbe dâhil olsa millet her ikisinden de istifade edebiliyor,” denilmiştir (Volkan gazetesi, 23 Mart 1909, 1).

Vahdeti, “Asker Kardeşlerimizden Selâmet-i Vatan Namına Rica” başlıklı haberiyle alaylı-mektepli subayların birbirleriyle uzlaşmacı bir tutum içine girmelerini istemiş, askerleri sükûnete ve amirlerine itaat etmeye çağırmıştır. Vahdeti, “Alaylı zâbitanhazerâtından da rica olunur ki, mektepli kardeşlerinizi sertâc-i iftihar biliniz! Ben, pek çok mektepli efendilerle görüşüm. Öyle, senelerce mekteplerde, emek sarf etmiş gençlerimizi asker nazarından düşürenleriniz varsa, o gibiler, büyük bir cinayet işlemiş olurlar,” demiştir. (Volkan gazetesi, 18 Nisan 1909, 1.)

İttihat ve Terakki Cemiyeti hürriyet perdesi arkasında sığınarak ülkede bir istibdat idaresi kurmak istemiştir. Birçok subayın siyasî faaliyetlerde bulunma talebi ordudaki disiplin hiyerarşisini derinden sarsmıştır. Ordunun siyasetle uğraşması İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne karşı muhalefetin ses yükseltmesine sebep olmuştur (Türkmen, 2000, 577). “Aynen Varaka” başlıklı bir okuyucu mektubunda hem İttihat ve Terakki’nin askeriyeye müdahalesi hem de askeriye’nin politika ile uğraşması kabul edilemez bulunmuştur. Mektupta; “Cemiyet katiyyen bir idare-i askeriye altında bulunamaz. Cemiyetin takip edeceği program ve maksadı cemiyet-i askeriye tamamıyla takip edemez. Zabitan politika işiyle meşgul olamaz”, denilmiştir. (Volkan gazetesi, 5 Kânunuevvel 1324, 2).

Mektepli-alaylı çatışmalarından dolayı, genç subayların rütbesiz askerlere kötü muamele etmeleri sıklıkla Volkan gazetesinde yer almıştır. Alaylı subaylar da kendilerine en yakın muhalif unsur olan Volkan gazetesi etrafında birleşmişlerdir. Tasfiye edilen subayların haklarında isnat edilen suçlamalar Volkan gazetesinde yer verilmiştir. Bu subaylardan bazıları Volkan gazetesine kendilerine yönetilen suçlamalarla ilgili mektup göndermiştir. Aşağıdaki metinde askerlerin yaşadığı sorunu anlatan bir mektuba yer verilmiştir:

Efendim!

“Yüz altı numaralı ve fi 3 Nisan 325 tarihli Serbesti gazetesinde birinci nişancı taburundan mugâyir-i hakikat olarak dört imza ile aleyhime yazılmış bir makale okudum. Askerlik ancak şeriat-i Muhammediyyeyetemessükle olacağına kalben emin bulunduğumdan her an o ciheti rehber-i harekât ittihaz ederek o yolda sarf-ı mesâiden geri durmamakta olduğumu her an ispata hazırım. Bundan maada ne İttihad ve Terakki Cemiyetine ne de bu gibi fırkalara mensup bulunmadığım cihetle tabur askerini de bu cemiyetlerden birinin maksadına âlet eylemek sevdasına katiyen düşmedim. (Hamdi,” Birinci Nişancı Taburu Binbaşılığından müstafi,” (Volkan gazetesi, 19 Nisan 1909, 3).

Volkan gazetesi okuyucu mektuplarına da sıklıkla yer vermiştir. Gönderilen mektuplar; ülkenin sosyo-ekonomik sorunları, Tanin gazetesinin söylemleri ve bunlara yönelik eleştiriler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönetime olan müdahalesi ve “irtica” meseleleri hakkında olmuştur. “Varaka-i Mühimme” başlıklı okuyucu mektubunda istibdadın askeri birliklerle yıkıldığını ama Tanin gazetesi yazarı Hüseyin Cahit Bey'in istibdadı yeniden canlandığı söylenmiştir. Mektupta; Muhterem, cesur askerlerimiz Allah'ın izniyle istibdadı yıktılar. Vâ esefâ ki: Şimdi de Hüseyin Cahit Beyler başımıza ahrar kesildiler. Bizim zavallı milletimiz de Hüseyin Cahit Beylere rey vermekten imtina edemediler, denilmiştir. (Volkan gazetesi, 3 Kânunuevvel 1324, 3).

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra devlet kadrolarında yoğun bir tasfiye başlamıştır. Alaylı subaylar tensikat yoluyla tasfiye edilmiştir. Subayların tasfiyesi II. Meşrutiyet döneminde yaşanan en önemli sorunlardan birisine neden olmuştur. Alaylı subaylar “irticacılıkla” suçlanmış, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin mevcut politikalarından zarar görmüş ve dışlanmışlardır. Kısa sürede alaylı subaylar İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı güçlü bir muhalefet meydana getirmişlerdir. Tasfiye edilen alaylı subaylardan bazıları

ordudan atılmış, bazıları sürülmüş, bazıları tutuklanmış, bazıları işsiz bırakılmış, bazılarının da maaşlarına el konulmuştur (Tepedelenoğlu, 1967, 107).

Eski yönetimden kalan memurların tensikat kanunu gözetilerek devlet memurluğundan çıkartılmaları siyasal ve toplumsal çatışmalara neden olmuş ve yönetimini zora sokan olaylar meydana gelmiştir. Uygulama çok sayıda mağduriyet meydana getirince tensikatla ilgili bir yasal düzenleme yapılmıştır. (Tural, 2006, 6). Yasal düzenlemeye göre; memur, asker ve ilmiye mensuplarına maaş bağlanmıştır. Emekli ve maluliyet aylıkları, memur ve ilmiye mensupları için Mülkiye Tekait Sandığına, askerler için Askeri Tekait Sandığına yatırılmış; fakat ödemeler devlete oldukça külfetli olduğundan düzenli ödeme yapılamamıştır (Manav, 2017, 244).

“Tekait-i Askerî Sandığı Nezareti’ne Açık Mektup” başlıklı haberde gazete askerin maaş ödemelerinin aksatılmaması konusunda ilgili daireye ricada bulunmuştur. Gazete, “Bizim gibi evlâd ü iyâli için gece gündüz gözyaşı döken anaların, zevcelerin inkisarını almayınız! Elinizden geldiği kadar gayrette kusur etmeyiniz! Hatta diyebilirim ki herkesten evvel bizim maâşatımızı tesviye çaresini düşününüz. Taharri ediniz bulunuz. Bu âlemde fenalık yaparak inkisar almak pek kolaydır. Marifet iyilik yaparak hayır dua almalıdır,” diyerek talepte bulunmuştur (Volkan gazetesi, 3 Kânunuevvel 1324, 4).

Bir diğer “Mütেকaidin ve Eytâm ve Erâmil-i AskeriyyeMaâşâtıMuâmelât-ı Adâletşikenâne,” başlıklı haberde askeriye emeklilerin, dul ve yetimlerin emekli maaşlarının adil bir şekilde ödenmediğinden bahsedilmiştir. Mülkiye ve askeriye mensup memurlara emekli maaşı bağlandığı halde ödemelerin yapılmadığını ve “her sınıf ashâb-ı maaştan daha ziyade haklı olan mütেকaidin ve eytam ve erâmil-i askeriyye bu hakk-ı sarihten mahrum edilmiştir¹¹”, denilmiştir (Volkan gazetesi, 12 Kânunuevvel 1324, 4).

II. Meşrutiyet’in ilanından sonra kadının toplumdaki yeri, duruşu ve anlayışı değişmeye başlamış, gazete ailenin korunmasından, kadından, çocuktan ve toplumu meydana getiren manevi değerlerden sıklıkla bahsetmiştir. Vahdeti’nin kaleme aldığı “Validelere Bir Hitap ve Hanım Kızlara Nasihat” başlıklı haberde genç kızların İslami usullere göre davranış sergilemesi istenilmiştir. Annelere seslenen Vahdeti; “Ey kız evlatlara malik olan valideler! Cenâb-ı Vâhibü’l- atâyâ hazretlerinin sizlere ihsanı bulunan kız evlat gibi medh-i Risâletpenâhî’ye mazhar olmak bir nîmet-i mukaddessinin birçok kahr-ü cefasını çekerek büyütüyorsunuz! İşte kerimelerinizin muhafaza-i iffet ve terbiyede ahlâkına nasb-ı nigâh ve

¹¹Her sınıfta halkın maaş almaya hakkı vardır. Fakat emekliler, yetimler, dullar ve kocası askerlik yaparken dul kalan kadınlar ve onların çocukları maaş almayı herkesten daha fazla hak etmektedir.

hasr-ı vücûd etmek vazifesi o dakika size farzdır¹²”, demiştir (Volkan gazetesi, 8 Kânunuevvel 1324, 4).

Kadına yönelik eleştirilerin yer aldığı bir diğer haberde “Ey Büyük Osmanlı Kadını” başlığı altında verilmiştir. Haberde kadınların eskiden olduğu gibi evlerinde oturmadığından, sokaklarda çokça gezdiğinden ve İslamiyet’in emirlerine uymadığından bahsedilmiştir. Vahdeti; “Zavallı kızlar, valideler! Ne yapsınlar da saptıkları yollardan çıksınlar, kabahatin en büyüğü, beylerimizdedir,” demiştir (Volkan gazetesi, 8 Kânunuevvel 1324, 5). Haberin devamında toplumsal dokunun bozulduğundan bahseden Vahdeti, kızların artık hazır cevap olduğunu, daha çok sosyal aktivitelerde yer aldığını, Avrupalı hemcinsleri gibi hareket ettiğini söylemiştir:

“Genç kızların; eğlence mahallerinde, tiyatrolarda bulunup da rakkaseleri kantocuları taklit edenleri, her söze karışanları, Avrupa kadınlarının ahlâkıyla müteallik olanları, evâmir-i İlâhiyyeye nazar-i nefretle bakanları, güzel ut, piyano, keman gibi lehviyâtta ileri gidenleri, zamanımızın en makbûl, en gözde sınıflarından bulunmuşlardır. Bundan dolayı kızların ekseri üç yaşından başlayarak, on iki yaşına kadar tiyatrolarda, ötelerde berilerde birçok sefiheleri göre göre yetişmektedirler”, demiştir (Volkan gazetesi, 8 Kânunuevvel 1324, 5).

Mutlak otoriteye dayalı ve dinin hâkim olduğu Osmanlı toplumunda kadın hareketleri, örgütlenmeleri ve çalışmaları II. Meşrutiyetin ilanı ile başlamıştır. Özgürlük ortamında Osmanlı kadınları çıkardıkları dergiler ve gazetelerle seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Hürriyetin ilanının sağladığı özgürlük ortamında tiyatro oldukça önem kazanmış ve çok sayıda oyun sergilenmiştir. Toplumların modernleşmesinde tiyatronun önemli olduğunu düşünen bazı Osmanlı aydınları, kadınların da tiyatrodaki sahne almasını savunmuştur (Çakır, 2011, 59). II. Meşrutiyet’in ilanı ile kadınların da tiyatrodaki sahneye çıkma talebi muhafazakâr sistemin egemen olduğu toplumda ve Volkan’da tepkiyle karşılanmıştır. Batılılaşma düşüncesinin halka aktarılmasında esaslı bir yeri olan tiyatroların varlığı oldukça tartışılmıştır (Çakmak, 2011, 65). Konu ile ilgili Vahdeti, “Tiyatrolar Ahlâkımıza Nasıl Tesir Ediyor?”, başlıklı haberi kaleme almıştır. Vahdeti’ye göre;

¹²Ey kız çocuklarına sahip olan anneler! Sizlere sayısız iyilik ve ihsanlar bağışlayan, hibe eden Cenab-ı Allah bahsettiği evlatların en hayırlısı olan kız evlatlarına sahip olmakla lütuflandırıldınız. Kızlarınızı çileler, emekler vererek büyütüyorsunuz. İşte kızlarınızın yetiştirilmesinden, terbiyesinden, ahlakından ve toplum içerisindeki davranışlarından sorumlu sizsiniz.

“Bir İslâm kadınıyla bir Avrupa madamını göz önüne getirirsek görürüz ki; birisi, çarşıda, pazarda açık saçık elinde bir bastonla gezer, birisi baştan tırnağa kadar örtülmüş ya komşusunu yahut akrabasından birisini görmekten bile bezer. Biri sokak süpürgesi, biri ev kadını, birisi danslarda, âğuş-i yâre düşmüş¹³, zevcinden müteneffir. Birisi hubb-i zevcinden mütevellit bin dert ile mütekeddir”, (Volkan gazetesi, 8 Şubat 1909, 3).

Gazetede yer alan A. Şehâbeddin’in “Din” başlıklı haberinde dinin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Haberde;“Din öyle bir kuvvet, öyle bir saadettir ki, bu kuvveti bu saadeti ancak mütedeyyin olanlar takdir eder. Bizim dinimiz ise İslâmiyet’tir. İslâmiyet öyle âlidir ki, bu ulviyeti de hakiki Müslüman olanlar tebci eder,” denilmiştir (Volkan Gazetesi, 27 Ocak 1909, 3). “Dindarlık, Dinsizlik ve Tarikatlar” başlıklı bir başka haberinde ise dindarlık bir tefekkür hali olarak tanımlanırken dinsizliğin “bütün bütünber-akistir¹⁴”, olduğu söylenmiştir. Dini reddedenlere “Acaba biz nasıl doğuyoruz, nasıl yaşıyoruz? Sebep, kuvvet nedir? diye araması gerekmez mi,” diye sormuştur (Volkan gazetesi, 5 Şubat 1909, 1).

Osmanlı Devleti’nde liyakat ilkesi 19 yüzyıl ile birlikte bozulmaya başlamıştır. Devlet hizmetinde çalışmanın tek ölçütü olan liyakat yerine akraba, eş-dost, hemşeri veya siyasi yakınlık esas alınmıştır. Devlet parti devleti haline gelmiş, İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne yakın olanlar memuriyetlerin gerektirdiği uzmanlıklardan arî tutularak gereğinden fazla maaş almışlardır (Özhazinedar, 2019, 144).

Devlet dairelerinde görevli olan pek çok memura liyakatleri dışında maaş ödemesi yapılmıştır. Meşruyet idaresinde memur atamalarının liyakate göre değil hatıra ve gönüle göre yapılması eleştirilmiş, gereğinden fazla memur alımının da mali bütçenin çökmesine neden olmuştur (Yıldız, 2016, 155-156). Konu gazete, “Ey Bir Küçük Memurdan Bir Nazıra Kadar İş Başına Adam Geçiren Rüesa” başlıklı haber ile anlatılmıştır.

“Zamanımız hatır, gönül zamanı değildir. Bugünkü ufacık bir müsamaha, istikballere, büyük büyük zararlar tevli eder. Ashâb-i namus ve iktidarın köşede bucakta kalacağı zamanlar geçtiğini biliniz! Bir küçük tabibin bir müşir kadar hizmet görebileceğini unutmayınız? Millet-i feryat etmeyiniz! Zira çıkarılan hafî bir feryat a’ mâk-ı fezada kaybolmaz. Elbette bir gün gelir ki

¹³Bir İslâm kadınıyla bir Avrupa madamını göz önüne getirirsek görürüz ki; birisi, çarşıda, pazarda açık saçık elinde bir bastonla gezer, birisi baştan tırnağa kadar örtülmüş ya komşusunu yahut akrabasından birisini görmekten bile utanır. Biri sokak süpürgesi, biri ev kadını, birisi danslarda, birisi eşinden tiksiniş şefkatli ve merhametli kucaklara düşmüş, biri eşine olan sevgi ve muhabbetliyle bin dert ile kederlidir.

¹⁴Tersidir.

vücut bulur İntibah ey rüesa! İntibah, denilmiştir.” (Volkan gazetesi, 13 Kânunuevvel 1324, 4).

II. Meşrutiyet’in ilanından sonra ülkede meydana gelen siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlar liyakatin göz ardı edilmesinden kaynaklanmıştır. Ülkeyi perde arkasından yöneten İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin devletin önemli kadrolarına kendi adamlarını yerleşirmesi devleti yönetimini içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Gazete “Menafi-i Milliyye Namına Bir Davet” başlıklı haberiyle “bâde’l- inkılâb cemiyetin herkese küşade olan defterine kaydettiren bir takım zevâtın su-i istimâlâtı yüzünden vatanın duçar olacağı felâketi de nazardan dür tutamayız¹⁵”, demiştir (Volkan gazetesi, 27 Şubat 1909, 1).

İttihatçılar devletin bütün aygıtlarını kendi amaçları uğruna kullanarak ülkeyi politik hedefleri haline getirmişlerdir. Ülkeyi kendi tasarrufunda kullanmaktan çekinmeyen İttihat ve Terakki Cemiyeti eleştirilerin önünü almak için her alana müdahale etmiştir. Osmanlı halkını canından bezdiren istibdat uygulamaları İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin politikaları ile yeniden canlanmıştır. Hürriyeti baskılayan uygulamalar dönemin basını tarafından tepkiyle karşılanmıştır (Özhazinedar, 2019, 152).

Volkan gazetesi; İttihad ve Terakki Cemiyeti’nin vatanperver bir amaçla kurulduğunu daha sonra amacından saptığını söylemiştir. Gazete; “İttihat ve Terakki Cemiyeti gibi pek mukaddes bir maksad-ı vatanperverâne ile teşekkül etmiş ve elyevm hükümet içinde bir ikinci kuvvet, bir kuvvet-i müessire addolunmağa başlamış olan bir cemiyetin payitahtında neşrettiği gazetede mutâlaâtı biz muharrirlerinin efkâr-ı zâtiyeleri olmak üzere tanırız¹⁶”, demiştir. (Volkan gazetesi, 4 Kânunuevvel 1324, 3).

“Hürriyeti Gasp Etmek Nasıl Olur?” başlıklı haberde Manastır, Selanik kahramanlarının aslında istibdat kucağından fırlayıp hürriyet perdesi altında istibdadın her türlüüne yeltendikleri sadece hürriyetpervermiş gibi göründükleri söylenmiştir. Bugün bu suale bu cevabı umum-ı millet-i muhteremimize birer birer sorsak bilâ tereddüt tasdik edeceklerinden hiç şüphe yoktur,” denilmiştir (Volkan gazetesi, 2 Kânunusani 1324, 2).

Volkan gazetesi, İttihatçıların kanun tanımaz keyfi uygulamaları karşısında halkı uyarmıştır. “Devr-i Hürriyet mi Yoksa İstibdat mı?” başlıklı haberde “Öyle yâ! Hürriyet namı

¹⁵II. Meşrutiyet’in İttihat ve Terakki’nin çabasıyla ilan edildiğini inkâr etmiyoruz. Lakin İttihat ve Terakki’nin Meşrutiyeti yeniden ilan etmesiyle cemiyetin herkesi tahakküme almasına ve bir takım kötü niyetli adamların suiistimali yüzünden vatanın zarar görmesine kayıtsız kalamayız.

¹⁶İttihad ve Terakki Cemiyeti vatan sevgi gibi pek kutsal bir amaçla kurulmuştur. Bugün hükümet içinde bir hükümet gibi davranmaya başlamıştır. Devlet içinde ikinci baskı gücü olmaya başladığını cemiyetin başkentte çıkarttığı gazetesinde vermiş olduğu beyanatlarından biliyoruz.

altında bir meşrûtiyyet-i idare, hâlbuki: istibdadın katmerlisi, bir Meclis-i Mebusan ki: azası mütehayyir, birçoğu şaşırılmış kalmış”, demiştir (Volkan gazetesi, 17 Şubat 1909, 2). “Meşrutiyette Göz Boyamak Olamaz” başlıklı haberde ise kötüye giden yönetimde sanki her şey yolundaymış gibi gösterilmesi eleştirilmiş, yönetimin meşruti ilkelere aykırı davrandığı beyan edilmiştir:

“Ey hükümet-i müstebide! Emin olunuz ki, Meşrutiyet’le idare olunan memleketlerde kanunsuz olarak bir imparator, en küçük bir memura, bir nokta bile koyduramaz. Memleketimizde Meşrutiyet varsa ya kabine bilâ tevakkuf tekerlenmeli yahut istibdatla idare olunuyorsa, bize haber vermeli. Elbette biz de başımıza bir çare buluruz. Bu ikinci tebliğ bütün bütün milleti aldatmaktır. Hâlbuki Meşrutiyet’te göz boyamak olamaz.” (Volkan gazetesi, 6 Mart 1909, 1).

Benzer bir şikâyet de Volkan gazetesine gönderilen bir okuyucu mektubu ile dile getirilmiştir. İlmiyeden Eskişehirli Halil Fehim Bey’in Volkan gazetesine gönderdiği mektubunda; “Meşrutiyet ilân olunalı sekiz mah olduğu halde memalik-i Osmaniye’nin hiçbir tarafında umur-ı nafia ve ticâriyyeye dair ciddî bir teşebbüsâtta bulunulmayıp yalnız konser ve tiyatro gibi havai şeylerle iştilal olundu. Avrupa öteden beri Osmanlıların bahusus Müslümanları kabiliyetsizlik ile itham ettiğinden (İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti) de Müslümanların sanayi ve ticaretten Avrupalılar kadar terakki etmemesinin esbabı kabiliyetsizlik olmayıp bilâkis istibdadın tesiri olduğunu bütün dünyaya ispat etmek istiyor”, demiştir (Volkan gazetesi, 30 Mart 1909, 3).

II Meşrutiyet’in ilanı ile ülkede bir hürriyet havası meydana gelmiştir. Basın üzerindeki sansürün kaldırılmasıyla yayın sayısında bir artış yaşanmıştır.¹⁷ Her türlü fikre sahip gazete yayın hayatına başlamıştır. Basın üzerindeki serbestlik 1909 Matbuat Kanunu ile sona erdirilmiştir. Basın hürriyetine karşı gerçekleştirilen yasal düzenleme ile Meşrutiyet rejimi yara almıştır. Yürürlüğe konulan kanunla hükümet kendisine muhalefet edenlere yaşama hakkı tanımamıştır (Eryaman, 2020, 50). Konu ile ilgili olarak gazete, “Ey Osmanlılar! Hürriyet-i Şahsiyyenize Tecavüz Olunuyor”, başlıklı habere yer vermiştir:

“Kanlarımızı kurutan, iliklerimizi, kemiklerimiz içinde sızlatan, ana, baba, evlât ve kardeşlerimizi aşıyanımızdan kucağımızdan alan müthiş istibdat, tekrar kanlı

¹⁷748’i Türkçe, 86’sı Ermenice, 112’si Rumca, 6’si İngilizce, 9’u İbranice veya Musevice, 2’si Farsça, 14’ü Arapça, 1’i Sırpça, 76’sı Fransızca, 2’i Almanca, 2’si Rusça, 2’si Arnavutça, 5’i İspanyolca, 1’i Bulgarca ve 1’i Urduca yayınlanmıştır. Ayrıca; 4 tanesi Ermeni harfli Türkçe, 3’ü Rum harfli Türkçe olarak yayınlanmıştır. (Ahmet Ali Gazel, Şaban Ortak, İkinci Meşrutiyet’ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar (1908-1927), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2006, Cilt: 7 Sayı: 1, (223 – 256), s.226.

pençelerini uzatıyor. Görmüyor musunuz? Otuz sene mütemadiyen kanlı gözyaşları dökerek ah ü enin içinde geçirdiğimiz, ekdârmızı en karînimize bile söylemeye cesaretyâb olamadığımız o kara günlerin avdeti sizi müteessir ve müteheyyiç etmiyor mu? Çektiğimiz artık kâfi değil mi? Görmüyor musunuz? Birinci sahifemizdeki tebliğ-i resmî ile serbestî-i hareket ve hürriyet-i şahsiyyenize tecavüz olunuyor. Bundan böyle medar-ı iştikânızı yazamayacaksınız. Bunu yapılacak olan matbuat nizamnamesi menedecek ve ellerinizi kıracak (Volkan gazetesi, 28 Şubat 1909, s 4).

II. Meşrutiyet'in ilanı ile temel hak ve özgürlüklerin işleyişi, temel yapısı ve örgütlenmesi 1909 Anayasa değişiklikleri ile düzenlenmiştir. Bu kanun değişikliği ile İçtimaat-ı Umumiye Kanunu yürürlüğe girmiştir. Böylece Osmanlı halkına da toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı tanınmıştır. Anayasal düzenleme ile tanınan bu hakla önceden izin almadan gösteri ve yürüyüş yapabilme hakkı tanınmıştır. Kanun-i Esasi ile güvence altına alınan hakkın hiçbir engelleme ile karşılaşılmadan düzenlenmesi ve uygulanması beklenilmiştir. Fakat II. Meşrutiyetin getirmiş olduğu özgürlük havası kısa soluklu olduğundan temel hak ve özgürlükler kısıtlanmıştır (Ekinci, 2019, 755).

“Hiç İstibdada Kanun Denir mi?” başlıklı haberde yer hükümetin halkın gösteri ve yürüyüş hakkını gasp ettiğinden bahsedilmiş ve olaylara basının sessiz kalması eleştirilmiştir.

“Babiâli'ye gelen İdare-i Mahsusa vapurları müstahdemlerinin polislerle, jandarmalarla, bölük bölük süvarilerle cebren kahren dağıtılmalarını emredilmiştir. Ceride-i Hilmiyûna bakılırsa milletin hakk-ı içtimâinin men' olunmasını sarahaten yazmakta ve birçok emsaller taharrisiyle meşgul bulunmaktadır. İçtimaların men'i hakkında bir kanun mevcut değilken böyle müstebidâne bir harekete karşı Mebusan ne için sükût ediyor”, demiştir (Volkan gazetesi, 5 Mart 1909, 3).

İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'nin yayın organı olma özelliği taşıyan Volkan gazetesi, İslam ve şeriata olan hassasiyetini her fırsatta belirtmiştir. Gazete yayın hayatı boyunca şeriata olan duruşunu söylemekten çekinmemiş hatta her fırsatta şeriat çağrısı yapmıştır. Şeriatın aslında kanundan ibaret olduğunu açıklayarak ceza kanununda kullanılan kelimelerin şeraitte de mevcut olduğunu söylemiştir (Karaman, 2022: 1585). Böylece İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti Kuran'ın hükümlerinin Kanun-i Esasiye aykırı olmadığını söyleyerek İslam'ın esaslarını toplumsal yaşama entegre etmek istemiştir (Bağır, 2020, 80)

“Kânûn-i Adâlet mi? Yoksa Kânûn-i İstibdat?” m başlıklı haberde; “Bir müddetten beridir şeriat yerine kanun deniliyor. Fakat kanun da şeriattan muktebes olduğu kendisine tel'in ediliyor. Eh mâdem ki öyledir, Mâdem ki hukuk olsun, ceza olsun, şeriatımızda

mevcuttur¹⁸”, denilmiştir (Volkan gazetesi, 4 Şubat 1909, 1). “Yaşasın Şeriat-ı Ahmedî” başlıklı bir diğer haberde; “Dünya için din feda olunmaz. Mesleğimiz ise ahlâk-ı Ahmedîye ile tâhalluk ve sünnet-i Peygamberîyi ihya etmektir ve rehberimiz şerât-i garrâ ve kılıncımız da berâhin-i katıa ve maksadımız i'lâ-yı kelimetullahtır¹⁹”, beyan ile şeriat ile kanunun ayrı olmadığı anlatılmıştır (Volkan gazetesi, 18 Mart 1909, 2).

Değişen dünya koşullarıyla birlikte meydana gelen sosyo- kültürel değişim karşısında “din elden gidiyor” korkusu, muhafazakâr düşünce sisteminin en büyük dayanağı olmuştur. Dinin toplum hayatından soyutlanması, toplumun yenilik ve değişime açık olması Avrupalı olmak düşüncesi muhafazakâr kesimi rahatsız etmiştir. Bu uygulamalar Vahdeti’ye göre dine büyük zarar vermiştir. Vahdeti, "Sûret-i Nutuk" adlı haberiyle Allah’ın dinine karşı süren bu mücadeleye şiddetle karşı çıkmış ve “Ey ümmet-i Muhammed! Allah’ı inkâr edenler ya son derece cahil olanlar yahut mütefennin geçinip de zevk-i dini ile zevkyâb olamayanlardır, Bu kâinatın hangi bir zerresine atf-ı nazar-ı ibret olursa vahdaniyet-i îlâhiyyeyi²⁰ tasdik etmemek mümkün değildir”, demiştir. (Volkan gazetesi, 5 Nisan 1909, 3.).

II. Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne muhalefet edenlerin hapsedildiği ve işkenceleriyle ünlü Bekirağa Mahpushanesi döneme damgasını vurmuştur. Resmi adı “İstanbul Muhafız Dairesi, Seraskerlik Dairesi ya da Askeri Tevkifhane Binası” olan Bekirağa Mahpushanesi aslında “Bab-ı Seraskeri Hastanesi” olarak tasarlanmıştır. Fakat ülkenin içinde bulunduğu mevcut şartlardan dolayı bina siyasi suçluların mahkûm edildiği bir hapisane çevrilmiştir. Bekirağa Mahpushanesi muhaliflerinin hapsedildiği bir yer haline dönüşerek işkenceleriyle nam salmıştır (Sakaoğlu, 1993, 127). Volkan gazetesi de “BekirağaMahpushanesi’nde,” başlıklı haberiyle Harbiye Talebelerine yapılan işkenceleri anlatmıştır:

Bekirağa Mahpushanesinde

“Devr-i istibdadın eşedd-i zulmünü görmüş, sille-i bi- emânı altında ezilmiş olanların biri de Mekteb-i Harbiye talebesidir. Zavallı Harbiyelilerin

¹⁸Bir süredir Allah’ın hükümlerine kanun deniliyor. Kanun da şeriattan alıntı yaptığını kendisine itiraf ediyor. Eh mâdem ki öyledir, Mâdem ki hukuk olsun, ceza olsun, Allah’ın hükümlerinde mevcuttur.

¹⁹Dünya saadeti için din feda olunmaz. Mesleğimiz ise Hz. Muhammed’in ahlâkı ile terbiye olmak ve Hz. Peygamberin yaşayışını diriltmektir. Rehberimiz İslam’ın esaslarıdır. Kılıncımı Kuran’ın güçlü ve sarsılmaz kesin delilleridir. Amacımız Allah’ın dininin ve tevhid inancının yüceltilip yaygınlaştırılmasıdır.

²⁰Ey Müslüman topluluklar! Allah’ı inkâr edenler ya son derece cahil olanlar yahut aydın geçinip de Allah’ı bilmenin ve Ona inanmanın verdiği manevî zevk ile onurlandırılmayanlardır. Bu kâinatın herhangi bir zerresine ibretle göz atılsa Allah’ın birliği ve varlığını inkâr etmek mümkün değildir. Öyle bir yaratılış ki: Her zerresinde bir birlik mevcuttur. Eğer en ufak parçalar arasında dahi bir birlik olmamış olsaydı, bir çöp bile meydana gelemezdi.

uğramadığı felâket kalmamıştır. Mürebbi-i hakikleri olacak dâhiliye zabitanı, o koca dahi-i zulm ü istibdat Zülüflünün teveccüh ve memnuniyetini celp ve ihraz etmek için icat ettikleri ve vukuat süsü vererek imlâ ettikleri o evâmir defterlerini görüp de ağlamamak elden gelmez. Evvelâ o vatan yavrularını alaylarda, menfalarla ve mektep hapishanelerinde çürüten işte bu gibi evbâş-ı hud'a-pâşm hâlâ talebe arasında bulunmalarını zâid gören harbiye efendilerine, neden asidir denilsin?" (Volkan Gazetesi, 12 Şubat 1909, 2)

II. Meşrutiyet döneminin en önemli siyasi olaylarından birisi olan 31 Mart Vakası mektepli-alaylı çekişmesinin sonucunda ortaya çıkan askeri bir isyandır. İsyana dini propagandaların dâhil edilmesiyle "irticai" bir isyan halini almıştır. Bu olay ile birlikte Türk siyasi tarihinde "irtica" meselesi ortaya çıkmıştır. Mevcut düzen ile modernleşmeyi savunanların arasında yaşanan gerilim toplumsal bir kaosa neden olmuştur. Eski ve yeninin çatışması tarafları karşı karşıya gelmiştir. İnkılâba dair beslenen büyük umutlar halkta derin bir hayal kırıklığı yaratmış, Meşrutiyet'e duyulan güven sarsılmıştır (Aslan, 2010, 10)

31 Mart 1325'te [13 Nisan 1909] gece yarısı 4. Avcı Taburu ayaklanmış, kısa sürede kışladaki komutayı ele geçirmiştir. Ayasofya Meydanı'na doğru yürüyüşe geçen 4. Avcı Taburu, İstanbul'da yönetime karşı büyük ayaklanma başlatmıştır. Meydanda toplanan çok sayıda asker "şeriat isteriz, padişahım çok yaşa" sloganları atmışlardır (Akşin, 1994, 25). Askerlere, ulema ve medrese öğrencileri de katılmıştır. Bu durum İttihâd ve Terakki Cemiyeti ile ulema arasındaki fikir ayrılığını gün yüzüne çıkarmıştır. Ayasofya'da toplanan kalabalığın attığı sloganlar askeri bir isyanı dinsel bir isyan haline dönüştürmüştür (Ahmad, 1999, 38). Volkan "İnkılâb-ı Şer'i" başlıklı haberinde "Âlî askerler, necib ordular, şeriat dedikçe bu dindarlar, reaksiyoner demekten sıkılmıyorlardı," demiştir. (Volkan gazetesi, 15 Nisan 1909, 1)

İsyancı askerler yedi gün süre ile İstanbul'a hâkim olmuş, bu süreçte hükümet istifa etmiştir. Olaylar esnasında çok sayıda yaralanma meydana gelmiş, bir mebus, bir nazır ve tam sayısı tespit edilemeyen asker, zabıt ve vatandaş hayatını kaybetmiştir (Özcan, 2007, 10). 31 Mart Vakası, siyasi, sosyal ve kültürel açmazların meydana gelmesine neden olmuştur. Olaylardan sonra II. Abdülhamit tahttan indirilip yerine V. Mehmet Reşat tahta çıkartılmıştır. 31 Mart Vakasına katılanlar, destekleyenler ve olayla ilgili şüpheli olanlar yargılanmıştır. Şüpheli bulunan 62 kişi idam edilmiş, 420 kişi ise şiddet derecesi çeşitli düzeyde olan cezalara çarptırılmıştır (Aysal, 2006, 47). 31 Mart Vakasının başlamasında müsebbip olduğu iddia edilen Volkan gazetesi hakkında da yargılama başlamıştır (Lewis, 1984, 210).

Yargılama “Zabtiye Nezaretinden Volkan Gazetesi Sâhib-ı İmtiyazı Beyefendi’ye” başlıklı celp ile başlamıştır. Celpte Volkan gazetesi hakkında soruşturma başlatıldığı ve Vahdeti’nin adliyyeye gelmesi talep edilmiştir. Vahdeti’ye; “Ezhân-ı umûmiyyeyi teşviş edecek sûrette hilâf-ı hakikat neşr²¹ olunan ilâveler hakkında görüşülmek üzere yarın nezd-i âciziye gelmeleri rica olunur efendim”, şeklinde celp gönderilmiştir. Bunun üzerine Vahdeti Volkan gazetesinde, “Zabtiye Nezaretine Cevabımız,” başlıklı bir bildirim yayınlamıştır.

Zabtiye Nezaretine Cevabımız

“Herkesçe malum olduğu üzere şimdiye kadar biz yalnız bir ilâve neşrettik ki; İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti’nin resm-i küşâdı günü Cemiyet namına olarak “Cellâd” namında bir hezeyannâmenesrolundu. Bu ise Cemiyet’i lekeleyecek bir mahiyette bulunmuş olduğundan hemen Cemiyet tarafından bir ilâve neşrine mecburiyet elvermişti. O halde bizimle ilâveler hakkında görüşmek isteyişiniz, hakikat ise bittabi biz ilâvecilerden değiliz. O görüşmek talebi, fıkri-âcizânemizi almaktan ibaret ise biz Zabtiye Nezaretinin hukuk müşaviri de olmadığımızdan emr-i âlilerine maatteessüf icabet edemedim.” (Volkan gazetesi, 20 Nisan 1909, 1).

12 Nisan 1325’te [25 Nisan 1909] İstanbul’da sıkıyönetim ilan edilmiş, akabinde isyancılar tespit edilip tutuklamalara başlanılmıştır. Suçlular Divan-ı Harp Örfiye’de yargılanmıştır. Suçlular hakkında bilgi edinmek için Tahkik Heyetleri oluşturulmuştur. Tahkik Heyetlerinde yapılan sorgulamaların ardından suçları sabit görülenler tutuklamıştır. Haklarında infaz hükmü verilenler Beyazıt, Ayasofya, Köprübaşı ve Kasımpaşa’da kurulan darağaçlarında idam edilmişlerdir (Güresin, 1998, 60).

Hareket Ordusu’nun İstanbul’a girmesi Vahdeti’yi telaşlandırmış bir kaçış planı hazırlamıştır. Vahdeti, Vahdettin’den kendisini korunmasını talep etmiş, ret cevabı alınca Gebze’ye kaçmıştır. Gebze’den İzmir’e gelmiş ve buradan yurt dışına kaçmak istemiştir. İhbar sonucu yakalanmış, 25 Mayıs 1325’te [7 Haziran 1909] İstanbul’a gönderilmiş ve Askeri Sıkı Yönetim Mahkemesine sevk edilmiştir. Vahdeti, “Bidayet Mahkemesi Müddei-i Umumiliği’nden ve Hükümetten Ricam,” başlıklı dilekçe ile mahkemeden talepte bulunmuştur (Aysal, 2006, 47).

“Bendeniz mahkemenin hükümetin emirlerine itaat etmemek gibi bir fıkri-denî taşıyanlardan değilim. Feryad etsinler! Bizi mahvetmek isteyenler, istedikleri kadar feryad etsinler. Allah’ın himaye ettiği, kullarını, hiçbir kimse hiçbir suretle kahredemez.

²¹Halkın zihnini bulandıracak surette gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yazıları görüşmek üzeri siz söz üstadımızı Zabtiye nezaretine bekliyoruz.

Mademki devr-i meşrutıyyetteyiz ve mademki hiçbir ferde bigayr-i hak zulmedilemez. Ve yine mademki, bu memlekette bugün en büyük kuvvet şer' ve kânundur. Ve biz de hiçbir leke şaibesıyla şâibedârdeğiliz ne hükümetten ne cemiyetlerden ne de fırkalardan zerre kadar korkumuz yoktur. Ey askerler! Ey İttihâd-ı Muhammedi'de dâhil olan kardeşler! Kaç günden beridir, gerek ulemâ-yıbenâm gerek ümerâ-yüzâm ve gerek matbuat vasıtasıyla itaat-i askerî hakkında size vâki olan nasihatleri hırz-ı can biliniz, çünkü bu milletin selâmeti askerın zâbitâna karşı vâki olacak itaati sayesinde. İşte, size de bu son sözlerim yadigâr olsun". (Volkan gazetesi, 20 Nisan 1909, 3)

Vahdeti'nin mahkemesi 23 Temmuz 1325 [5 Ağustos 1909] tarihine kadar sürmüş, mahkemenin aldığı karar doğrultusunda Vahdeti Ayasofya Meydanı'nda idam edilmiştir.

Sonuç

Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkan muhafazakâr düşünce sistemi devrim öncesi gelenekleri ve değerleri savunmuştur. İhtilali yapanların devlet yönetimine ve dine karşı tutumları tasvip edilmemiştir. Muhafazakârlar bu değerlerin kaybolmasından korktuğu için modernleşme karşıtı hareket olarak anılmıştır. Zaman içerisinde taraftar da kazanan muhafazakâr düşünce sistemi dinin gücünü de arkasına alarak sağ hükümetlerin iktidara gelmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Yapılan işbirliği sayesinde siyasal rejimler belirlenmiş, toplumsal, kültürel ve ekonomik değerler şekillendirilmiştir. Kitle hareketi meydana getirmede önemli bir güç olan basını aracı olarak kullanmamışlardır. Böylece etkili bir propaganda gerçekleştirmişlerdir.

Meşrutiyetin getirmiş olduğu özgürlük ortamından faydalanan her türlü düşüncedeki gazete yayın yapma imkânına kavuşmuştur. Dinî, siyasî ve muhalif bir çizgide yayın yapan Volkan gazetesi de Meşrutiyet basını arasında yer almıştır. Muhalif bir gazete olan Volkan, Osmanlı basınında önemli bir yer edinmiş, her geçen gün okuyucu kitlesini artırmıştır. Muhafazakâr-dinsel ve politik çizgisiyle İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bütün oklarını üzerine çekmiştir. Volkan gazetesi İslami-muhafazakâr çizgide yayın yapsa da meşrutiyetin temel değerlerine sahip çıkmış, meşrutiyetin aksayan yönlerini hiç çekinmeden ifade etmiş, anayasanın uygulanması gerektiğini her fırsatta dile getirmiştir.

Volkan gazetesi, ülkenin geri kalmışlığının nedenleri üzerinde ehemmiyetle durarak Meşrutiyet'in ne kadar önemli olduğundan bahsetmiştir. Eğitim, din, etnik kimlikler, temel hak ve hürriyetler, cemaatler ve yapıları hakkında görüş bildirmiştir. Ülkenin iç, dış ve ekonomi politikası ile haberler gazetede yer almıştır. Meşrutiyet düzeninin korunmasını ve

sürekliliğinin sağlanmasını savunurken ahlak kurallarının, temel değerlerin, gelenek ve göreneklerin korunması gerektiğini de sıklıkla ifade etmiştir. Hürriyet perdesi altındaki istibdat iktidarını gözler önüne sermiştir. Volkan gazetesi, İttihat ve Terakki'nin istibdatçı tutumunu her fırsatta eleştirmiş ve bir kamuoyu yaratmaya çalışmıştır.

Meşrutiyet'le birlikte, modernleşen, değişen ve gelişen toplum hayatı Vahdeti'yi korkutmuştur. Özellikle Vahdeti kadınların toplum ve çalışma hayatında yer almasına Kuran'ın hükümlerine aykırı olduğu gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Ülkenin Batı'nın değer yargılarını benimseyeceği inancı ve kaygısı dolayısıyla kadınlara hitap eden haberler kaleme almıştır. Öte yandan orduda meydana gelen alaylı-mektepli çatışmasına müdahil olmuş, askerlerin konu ile ilgili sıkıntılarını dile getirmiş, onlardan gelen mektupları yayınlamıştır.

Şeyhülislamlık ile Harbiye Nezareti arasındaki çatışmada Volkan'ın taraf olması ve Harbiye Nezareti'ne dair haberleri kaleme alması, medreselilerin Harbiye Nazırı'na karşı büyük öfke duymasına sebebiyet vermiştir. Bu durum toplumdaki mevcut öfkeyi gün yüzüne çıkarmıştır. Meydana gelen öfke sonucu Hasan Fehmi ile Ahmet Samim Bey öldürülmüş, Said Paşa hükümeti düşürülmüş yerine Kamil Paşa hükümeti kurulmuştur. Ahrar Fırkası ile İttihat ve Terakki arasından yaşanan siyasi gerilim nedeniyle sosyal ve ekonomik sorunlar meydana gelmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin müdahaleleri kısa güçlü bir muhalefetin doğmasına neden olmuştur. İktidara karşı güçlenen muhalefet siyasal propagandaya başlamıştır.

Kışkırtıcı propaganda faaliyetleriyle ülkedeki mevcut dengeleri derinden sarsılmıştır. Ülkede politik bir istikrarsızlık meydana gelmiştir. Hükümetin politikalarından memnuniyetsizlik halkın meşrutiyet rejimine olan inancı derinden sarsılmıştır. İdeolojik farklıklar daha da derinleşmiş, toplumda bir tepki dalgası başlamıştır. Basın aracılığıyla gerçekleştirilen propaganda cemaatler, öğrenciler ve askerler üzerinde etkisini göstermiştir. Volkan, ülkedeki muhalifleri önemli ölçüde etrafında toplamayı başararak İttihat ve Terakki'nin korkulu bir rüyası olmuştur.

Volkan, yazı ve söylemlerinde dinsel referanslara sıklıkla yer vermesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yönelttiği eleştirilerinde dahi, Kuran'ın hükümlerinden örnekler vermesi Volkan'ın "irticacılıkla" suçlanmasına neden olmuştur. Bu ifadelerinden dolayı Meşrutiyet karşıtı bir hain olarak nitelendirilmiştir. İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'nin ilgi uyandıran siyasi beyanatına yer vermesi, cemiyete sahip çıkması, cemiyetin yayın organı olduğunu belirtmesi II. Meşrutiyetten rahatsız olan bir kitlenin yaratılmasında önemli rol oynamıştır.

Cemiyetin İslami temeldeki söylemlerine Volkan'ın sıklıkla yer vermesi 31 Mart Vakası'nın ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur. 31 Mart Olayları meydana geldiğinde olaylara karışan askerlerin elinde İttihâd-ı Muhammedî'nin açılış gününde dağıtılan bayraklardan bulunması, dikkatleri cemiyete ve Derviş Vahdeti'ye yöneltmiştir.

Meşrutiyet dönemini, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin politikalarını, gönderilen okuyucu mektuplarından halkın Meşrutiyet rejiminden ne beklediğini anlamak için Volkan gazetesi başvurulacak en önemli kaynaklardan biri olmuştur. Meşrutiyetin nasıl algılandığını göstermesi bakımından Volkan gazetesi Osmanlı basın tarihinde son derece bir yer edinmiştir. Dönemin en çok okunan gazetelerinden birisi olarak döneme damgasını da vurmuştur.

Kaynakça

- Acar, H. & Gök G. (2020). Türk Siyasal Hayatında 31 Mart Olayı ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Rolü. *Journal Of Awareness*, 5 (3), 361-374.
- Acar, Ü. (2019). Meşrutiyet Dönemi Düşünce Akımları ve Günümüze Yansımaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 23 (2), 413-424.
- Ahmad, F. (1999). İttihat ve Terakki, 1908-1919. (Çev: N, Yavuz), İstanbul: Kaynak Yayıncılık.
- Akın, R. (2010). Türk Siyasal Tarihi 1908-2000. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Akşin, (1994). Şeriatçı Bir Ayaklanma, 31 Mart Olayı. Ankara: İmge Kitapevi.
- Akşin, (1980). 100 Soruda Jön Türkler İttihat ve Terakki, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Armaoğlu, F. (1997). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Aslan, T. (2010). 31 Mart Hadisesi Üzerine Vilayetlerde Çıkan Olaylar Karşısında Alınan Tedbirlere ve Askerî Faaliyetlere Dair Yazışmalar. *OTAM*, Cilt: 28, 1-26.
- Aydın, M. (2002). Bir Muhafazakârlık Olarak Din ve İslam. *Tezkire Dergisi*, 11 (27-28), 62-71.
- Aysal, N. (2006). Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 10 (37), 15-53.
- Aysal, N. (2004). Türkiye'de İslâmi Düşüncenin Örgütlenmesi ve Hedefleri (31 Mart Olayı'ndan Demokrat Parti'nin İktidara Gelişine Kadar, 1909–1950), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Bağır, R. (2020). Derviş Vahdeti ve Volkan Gazetesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Bağır, R. (2024). II. Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki'ye Muhalif Bir Gazete: Volkan Gazetesi. *Tarih ve Günce Dergisi*, Sayı: 14, 159- 187.
- Beylur, (2022). Muhafazakâr Düşünce ve Sosyal Değişim. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (3), 1205-1217.
- Berkes, N. (1996). Türkiye'de Çağdaşlaşma. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncık.
- Bilgin, N. (1994). Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu. İstanbul: Ege Yayıncılık.
- Birinci, A. (1992). Volkan'ın Yeniden Neşrinin Düşündürdükleri. *Dergâh Dergisi*, Cilt: 29, 25-26.
- Bora, T. (1998). Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik-Muhafazakârlık-İslamcılık, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Burke, E (2017) Aydınlanma Eleştirisinden Devrim Karşıtlığına. İstanbul: Kadim Yayınları.

- Burke, E (2016). Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler. İstanbul: Kadim Yayınları.
- Çaha, Ö (2006). Muhafazakâr Düşüncede Toplum. Liberal Düşünce Dergisi, Cilt: 34, 15 – 24.
- Çakmak, B. (2011). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Uzanan Çizgide Osmanlıda Kadın Hareketleri, Dönemin Tiyatrosunda Kadının Temsili ve Kadın Sorunu. Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi Bölümü Dergisi, Cilt: 18, 45-79.
- Çakır, S (2011). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çavdar, N. (2011). Siyasi Denge Unsuru Olarak 31 Mart Vakası'nda Ahmet Tevfik Paşa Hükümeti. HistoryStudies, 3(1), 69-83.
- Çaylak, A. (2014), Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de İktidar-Muhalefet İlişkileri, (Edi: Çaylak, A., Dikkaya, M., Göktepe, C., Kapu, H.), Osmanlı'dan İki Binli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çetintaş, A. (2018). II. Meşrutiyet Devri ve İslamcılık Bağlamında Volkan Gazetesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11 (56), 311-324.
- Çiğdem, A. (1997). Muhafazakârlık Üzerine. Toplum ve Bilim, Sayı: 74, 33-51.
- Duman, F. (2011). Muhafazakâr Düşüncede Devlet Kavramı Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Cilt 7 (28), 33- 63.
- Düzdağ, M. E. (1992). Volkan Gazetesi. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Düzdağ, M. E. (1993). Volkan. TDV İslam Ansiklopedisi. C.43, (123-125), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Eraslan, C.& Olgun, K. (2006). Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento. 3f Yayınları.
- Erdoğan, M. (2006). Muhafazakârlık: Ana Temalar, Liberal Düşünce Dergisi, Sayı: 34. 5-9
- Ergül, (2019). Sultan II. Abdülhamid ve Osmanlıya Yönelik Bir Tasfiye Tertibi Olarak 31 Mart Darbesi (13 Nisan 1909), İstanbul: Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi: 1-32.
- Ekinci, B. E (2019). Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı Bakımından Bildirim Usulünün Kapsamı. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 68 (4), 753-794.
- Eryaman, A. (2020). 1909 Matbuat Kanunu Matbuat Hürriyeti Getirdi Mi? İkinci Meşrutiyet Osmanlı Meclis-İ Mebusan'ında "Matbuat Hürriyeti" Tartışmaları (1909-1914). OTAM, Cilt.48, 43-64.
- Gazel, A. A. (2007). Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Parlamenter Denetim. İstanbul: Çizgi Kitapevi
- Genç, E., Coşkun, T. (2015). Muhafazakârlık ve Türkiye Muhafazakârlıklarının Bazı Halleri. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8 (1), 27-40
- Güresin, E. (1998). 31 Mart Vakası. İstanbul: Yenigün Haber Ajansı.
- Gören, Z. (1999). Anayasa Hukukuna Giriş. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Gülsoy, U. (1999). İslahat Fermanı. TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 19, (185-190), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hanılçe, M. & Ak, İ. (2018). İstanbul Gazetelerinin Başyazarlarının Kaleminden 31 Mart Vaka'sı Öncesi ve Sonrası. Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2 (1), 1-32.
- Haralambos, M. (2011). Din Sosyolojik Bir Bakış. (Çev: Göçmez, E & Taştan, A. V.) Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 29 (2), 131-164.
- Hanioglu, M. Ş. (1992). Batılılaşma. TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt: 5, (158-162), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kaan, N. (2019). II. Meşrutiyet Dönemi: Volkan Gazetesi'nde Meşrutiyet Düşüncesi (1908-1909), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırkkale
- Kara, A. (2019) Tanzimat'tan 1950'ye Türkiye'de İktidar Muhalefet İlişkileri. Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5 (1), 1-16.
- Karal, Z. E. (1988). Osmanlı Tarihi, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918), C. IX, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Karaman, M. A. (2020). Yandaşlıktan Muhalefete Volkan Gazetesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24 (4), 1573-1591.
- Kazıcı, Z. (1989). Alaylı. TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 2, (350-351), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kocabaşoğlu, U. (2010). Hürriyet'i Beklerken: İkinci Meşrutiyet Basını. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Koloğlu, O. (1992). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kotan, C. (2022), Türkiye'de Siyasi Muhalefet ve Demokrasi: Tarihsel Bir Okuma Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 8 (1), 19-33.
- Kotan, Ş. (2002). Muhafazakârlık, Değişim ve İslam. Tezkire Dergisi, 27 (28), 78-87.
- Kurşun, Z.& Kahraman K. (1994). Derviş Vahdeti. TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 9, (198-200), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Lewis, B. (1984). Modern Türkiye'nin Doğuşu. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Manav, N. (2017). II. Meşrutiyet'te Abdülhamid Dönemi Kadrolarının Tasfiyesi ve Tekaüt Sandıkları. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (1), 240-260.
- Özcan, A. (2007). Otuz Bir Mart Vakası, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 34, (9-11), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Özcan, A. (2001). İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti. TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 23, (475-476), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özhazinedar, T. (2019) II. Meşrutiyet Basınında Temel Haklar (Basılmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özipek, B. B. (2000). Muhafazakârlık Akıl, Toplum, Siyaset. (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Özsoy, N. (2020). Osmanlı Medyasında Batılılaşma, Din ve Gelenek. *AcademicSocialResourcesJournal*, 5(13), 251-258.
- Sakaoğlu, N. (1993). Bekirağa Bölüğü. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C 2, (126 - 128), Ankara: Kültür Bakanlığı
- Sarıcaoğlu, F. (2000) Osmanlı Muhalefet Geleneğinde Yeni Bir Dönem: İlk Siyasî Bildiriler, 64 (241), 901-920.
- Sesli, M. (2021). Devlet, Toplum ve Din Çerçevesinde Türk Yönetim Geleneği Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Enderun Dergisi*, 5 (2), 209-224.
- Sezer, (2017). Volkan Gazetesinde 31 Mart. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 143-159.
- Şeyhanlıoğlu, H. (2014). Siyasal Muhafazakârlığın Temel İlkeler. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 10 (40), 79-106.
- Topuz, H. (2003). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Tepedelenoğlu, N. N. (1967). Ordu ve Politika. İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Tural, E. (2006), II. Meşrutiyet Döneminde Devletin Restorasyonu Bağlamında 1909 Teşkilat ve Tensikat Kanunu, (Basılmamış Doktora Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Tunaya, T. Z. (2003). Türkiye’de Siyasal Gelişmeler, C.I, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1998). İslamcılık Cereyanı, C. I, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Yayınları,
- Türkmen, Z. (2000). II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Ordusunda Ordu-Siyaset İlişkileri. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 12 (35), 567-591.
- Ulu, G. (2022). Tanzimat Dönemi Hukukta Modernleşme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 26 (1), 235-264.
- Yenel, (2015). İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Yıldız, G. (2016). Türk Kamu Yönetiminde Liyakat İlkesi. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (8), 140-180.

Yılmaz A, Telli, R (2021). Osmanlı'nın Son Döneminde Muhalif Hareketler: Yeni Osmanlılar ve Jön Türklerin Karşılaştırması, 20 (3), 1401-1417.

Yücekök, A. (1987). Siyasetin Toplumsal Tabanı (Siyaset Sosyolojisi). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Zeyrek, (2014). II. Meşrutiyet Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Ordu Siyaset İlişkileri Üzerine Genel Bir Bakış, Osmanlı Hâkimiyet Sahası Çalışmaları, 4 (6), 39-64

Gazete

Volkan (1324, 28 Teşrinisani) Volkan Gazetesi.

Hileler, Hurdalar Yahut Fırka-ı Ahrâr'a Hücum (1324, 2 Kânunuevvel). Volkan Gazetesi.

Varaka-i Mühîmme-Kuşe-i Nisyanda Kalmış Bir Zabit (1324, 3 Kânunuevvel). Volkan Gazetesi.

Aynen Varaka (1324, 5 Kânunuevvel). Volkan Gazetesi,

Hamdi, Birinci Nişancı Taburu Binbaşılığından Müstafi (1909, 19 Nisan) Volkan Gazetesi.

Vahdeti, Türrhât (1909, 16 Nisan) Volkan Gazetesi,

Tekaüt-i Askerî Sandığı Nezareti'ne Açık Mektup (1324, 3 Kânunuevvel) Volkan Gazetesi

Mütekaidin ve Eytâm ve Erâmil-i AskeriyyeMaâşâtıMuâmelât-ı Adâletşikenâne (1324, 12 Kânunuevvel) Volkan Gazetesi,

Vahdeti, Validelere Bir Hitâb ve Hanım Kızlara Nasihat (1324, 8 Kânunuevvel) Volkan Gazetesi

Vahdeti, Zavallı Kızlar, Valideler, (1324, 8 Kânunuevvel 1324) Volkan Gazetesi

Vahdeti, Devr-i Hürriyet Mi Yoksa İstibdat Mı? (1909, 17 Şubat) Volkan Gazetesi

Vahdeti, Meşrutiyette Göz Boyamak Olamaz (1909, 6 Mart) Volkan Gazetesi

Vahdetî, Sûret-i Nutuk (1909, 5 Nisan) Volkan Gazetesi

Vahdeti, Alaylı-Mektepli Zabitanla Askerler (1909, 23 Mart 1909) Volkan Gazetesi

Vahdeti, Asker Kardeşlerimizden Selâmet-i Vatan Namına Rica (18 Nisan 1909) Volkan Gazetesi

Vahdeti, İnkılâb-ı Şer'i, (1909, 15 Nisan) Volkan Gazetesi

Vahdeti, Zabtiye Nezaretine Cevabımız (1909, 20 Nisan 1909) Volkan Gazetesi

Volkan (1324, 8 Kânunuevvel) Volkan Gazetesi.

Tiyatrolar Ahlâkımıza Nasıl Tesir Ediyor (1909, 8 Şubat 1909) Volkan Gazetesi

İlmiyeden Eskişehirli Halil Fehim (1909, 30 Mart) Volkan Gazetesi

A. Şehâbeddin, Din (1909, 27 Ocak) Volkan Gazetesi

Dindarlık-Dinsizlik ve Tarikatlar (1909, 5 Şubat 1909) Volkan Gazetesi.

Ey Bir Küçük Memurdan Bir Nazıra Kadar İş Başına Adam Geçiren Rüesa (1324, 13 Kânunuevvel) Volkan Gazetesi

Hürriyeti Gasp Etmek Nasıl Olur? (1324, 2 Kânunusani 1324) Volkan Gazetesi

Menafi-i Milliye Namına Bir Davet (1909, 27 Şubat 1909) Volkan Gazetesi

M. A., Ey Osmanlılar Hürriyet-i Şahsiyyenize Tecavüz Olunuyor (1909, 28 Şubat) Volkan Gazetesi

Hiç İstibdada Kanun Denilir Mi? (1909, 5 Mart) Volkan Gazetesi

Kânûn-i Adâlet Mi? Yoksa Kânûn-i İstibdat? (1909, 4 Şubat) Volkan Gazetesi

Bedüzzaman Said-i Kürdî, Yaşasın Şerîat-i Ahmedî (1909, 18 Mart 1909) Volkan Gazetesi

Vahdeti, Bidayet Mahkemesi Müddei-i Umumiliğinden ve Hükümetten Ricam (1909, 20 Nisan) Volkan Gazetesi

Bekirağa Mahpushanesinde, (1909, 12 Şubat) Volkan Gazetesi

برنجی سنه ۱۳۲۷ هـ کون صباحلری نشر اولنور انسا نیتته خادم دینی سیاسی عثمانی غزته سیدر ۲۸ نومرو

ابونه قیاشی

ممالک عثمانیه ایله بلغارستان بوسنه
هرسک مصر ، قبریس
و کرید ایچون
سنهک ۱۲۰ آتی آلتی ۷۰
غروشدر
استانبول ایچون سنه لکی ۱۰۸
غروش

وولکان

۱۳۲۴

صاحب و مدیر مسئولی
قبریسلی درویش وحدتی
امور تخریریه ایچون مدیر مسئوله
مراجعت اولنور

آدره سی :
بره باننده ساقی بک مطبعه سی

۱۶ محرم ۱۳۲۷ بازار ۲۵ کانون ثانی ۱۳۲۴ شباط ۸ ۱۹۰۹

ایتدیکی مقاله ده صدر اعظم پاشانی ضمنی دکل
عادتا صریح اوله رق اتهامه چالیشیور .
اولا ، کامل باشا ایله موسیو ده فس و پانجیری
بک ارانسنده بشیوز بیک لیرالق بر استقراض
مقبوله نامه سی . عقد ایدلیدیکی ، و حکومت
مشروطه تک اصول اداره سی عقیده بیلدیگمز
معلوماته کوره بوکی امور مالیه ایله اوغراشمق .
مناوله عقد ایتک مالیه ناظر لرینه ترتب ایدر
بروظیفه در . صدر اعظم ایله صدر اعظم
برورده لرندن واعیان اعضا سفینه صدر اتمک
سابقی نامزد لرندن یک معروف بزبانقه آدمی
بو یله ایشلرله مشغول اولمازلر . مجلس خاص
وکلا حاضر صبر اعظمک قوناغنده ایکن بوشراط
هپ براراده مذا کره ایدلسه ایدی عیانه فائق
اولوردی ؟ عیاج بخت بک اوزار کیدرده بر طرفدن
خوشه کتیمه چک بر مطالعه می در میان ایدلک
احتمالی وار ایدی «

« لاتورکی غزته سی . بوحواش و برد کدن
صکره سوزی بی بی بیورک : هر ایشک حقیقتی
ارایانلرجه بک مقیندارده » دیهرک صدر اعظمه
شو صورتله بر منفعت خسیسه استاد ایتک
ایستور .

کرک لاتورکی کرک طینه صو درارزک :
بتسون اداره مشروطه ل هپ بزم شمیدیکی
اداره من کیمیدر ؟ داخله ناظر لریمزده بزم
داخلیه ناظریمز کی وصی به محتاج اولانلر دئمیدر ؟
اقتدار سزلنی ، اور و باجه محقق اولان برداخلیه

صو او یور ، دشمن او یوماز
یاخود
صدر اعظم کامل پاشا ایله طینین

دونکی نسخهمزک « قورناز ، ایشان
جان دورماز » مقاله مزده مامشاتک وقت
وزماتیله و بر یله مامکده اولسندن باشی مالیه ناظری
و بالمناصبه ده داخلیه ناظر بیک اداره سزلکارندن
بحث ایتدیگمز صره ده ، « ارتق اسکی بر کتسون
یکلر کسون دیمک مجبوریتنده بز » دیمشدک .
قارنلر مردن بریسی — یا هو ! بو کامل
پاشا به ده طوقو غمز می ؟ او ده وزرای سابقه دن
دیکلی ؟ نیچون بو یله عمومی بر تعین قولاندک !
بن — وولقناک بتون مندرجاتی مشارالیه ک
معالمی ایله مالامال ایکن بو یله ذهابه محل
اولمز . اسکی دور ، کچی ، بوسوز مقینداردر
بو زلف یاره طوقونور ، کچی و همملر ، دور
حریتده هیچ بر سالم فکر دن قطعاً کیمز .
اگر اولک کی صریح اوله رق جرح ایدرسه ک
او وقت بو یله بر مواخذه به حکمز اولور . بوقسه
هر یازی یازدقجه ، کامل باشان بشقه ، صدر
اعظم باشان بشقه ، کچی قیدلر ، مستقیم المسلت
اولان محرر لک قلملرندن قطعاً هیچمه من دیمشدک .
برده بوگون نه باقیم . صو او یور ، دشمن
او یوماز . مثل مشهور نجیه طین رفیقمز .
لاترکی غزته سندن تقلاً مطالعات حکمویانه !!
ایله « بکی استقراضلر » سر نامه سیله نشر

ناظرینه قارشى هانکی بر سر مابه دار وارد کرک :
قاصه سنه کی یاره لری مالیه ناظر حاضر مزک
امرینه تسلیم ایتسون . ابراز ایده چکی تأمیناته
اعتناء ایتسون .

یا عیبا مالیه ناظر مز خود بخود بر استقراض
عقدینه قالقشسه یا لکنز ، موسیو اوران سزده
مستشار می ؟ نه ایش یاییور ؟ دیه واقع اوله جق
بر سؤاله قارشى . ناظر معالی مظاهر حضر ت لری
عیجا نه جواب و بره بیله چک ؟ ایش بیلدیگمز
ایچون . امور مالیه بی اداره و اصلاح دن عاجز اولدیغ
ایچون ، باشمه وصی کی بر شی می تعیین ایتدیبر
دیجه چک ؟ بوقسه رجا ایدرم سز سوسوبله بیکز
نه جواب و بره بیله چک ؟

هیچ بو یله مالیه ناظر بی اداره مشروطه
سأره ناظر لرینه قیاس ایتک ممکن اوله بیلر می ؟
بوشرابت ، صرف سفسطه دن عیار تدر .
عرض کارلندن منبئدر .

کله م ، اصل و وارسه ، وکلا طایفه لردن
صکره استقراض عقد ایدلش اولسنه .
مادمکه هیچ بر سر مابه دار مالیه ناظر مز له
ایش یا عیبه یا ناشمیور ، داخله ، معیارى ،
اورمان ، نافع خارجیه ناظر لرینه می مراجعت
ایدچک بوقسه قایینه رئیسی اولان باش
وکیل می ؟

اگر مالیه ناظر مز ، استقراض عقیدینه
مقتدو ایسه نه ایچون یا بیور ؟ صدر اعظم پاشا
برا قیور سه نه دن استقراضی و ربوب ده چکله میور ؟

برنجی سنه هر کون صباحلری نشر اولور انسانیته خادمی سیاسی عثمانی غزته سیدر ۴۰ نومرو

ابونه قیائی

عناک عثمانیه ابله بلغارستان بوسنه
هرسک مصر ، قبریس
و کرید ایچون
سنهک ۱۲۰ آلتی آیلنی ۷۰
غروشدن
استانبول ایچون سنه لکی ۱۰۸
غروش

دولتنامه

صاحب و مدیر مسئولی
قبریسل درویش وحیدی
امور تحریریه ایچون مدیر مسئوله
مراجعت اولور

آدره سی :
بره مانده ساقی بک مطبعه سی

۱۸ محرم ۱۳۲۷ سال ۲۷ کانونی ۱۳۲۴ شباط ۱۰ ۱۹۰۹

علماء کرامک نظر انتباهنه

سزک و بزم ایچون سراج امل ، دستور العمل ؛
شریعت غرای احمدیه اولدینی کی . استلاق
رسول الله ایله متعلق صفت حلم و شجاعتله ده
متصف اولمه سزک لازم کلور .

سزک ، بالاستحقاق بی اسرائیل تیلری
متاهسنده اولمکن ، ورته ایمادن بولمکن لازم
کلورکن « الان اولیاء الله . . . » بیورنیش ایکن
هیچ سزک ایچون خوف و خشیت ، و هن
و محزونیت ایجاب ایدر سی ؟

حلمده تعریف ، حماقت ، شجاعتده افراط
جنت اولدینی نظر دقت و انتباهه آنهرق حر
کت ایشک ، هر فرد مسلم اوزرینه ایشی
ضروری اولان واجبات متاهسنده در .

بولدیلمیز اون اوجده عصر عجزینک
ساحلی بیله قات قات کدیکنی ، بزرگه مملکت
سنه صاحبزینک بیله لات و منانی « مبود اتحاد
ایده رک یته بر دین تمصب ایشدکلری ، برده
ذماتزده کی بر جوق مانک مدنیت ماسکلری
النده ، تضیق داعیه بیله هیچ بر دین ایله متدین
اولدقاری ، الهی طاعتدقاری ، جانی جهاد ،
زنا حلال ، جلالی موفقیت ، سرفقی مسیح ،
ایلدکلری کوز اوکته کبربرسهک ، اولکلرک
الت مدافعه لری فلنج قالقسان ، شمدیکلرک
سلاح تجاوزلری ، طوب ، قنک کی مهوره ل
یقان بیجه و سائله تحریریه بی دریش ایدرسک .

بیمه حال هر خطومه سزه جمله « دیپلوماتیک »
ایله آتمه سزک فرزندر .

ارتق ایو بیله سزک لازم کلورکه : شو دورده
قوت ، سیفدن قلمه انتقال ایشدکلر . دین
ایچون سلامت ایچق قلمه اوله بیلر . دینده
تالیبت فن ایله منصفله قلمدن ، منطقدن ،
فلسدن بشقه چاره لره توغلی ، موقت بر زمان
ایچون ممکن اولنسه بیله ، یته بات اعتراض
قیانه سزک . امید اولان فایده برینه مضرت قائم
اولور . مضرت قائم اولورکه : حق و حقیقت
اولان بر شی ایچون اکلاشیله ماقله . قوجه
بره هت اجتماعیک انقراضنه سبب وریلیر .
مسئله ایسه ، بریسی دین بودر ، در . دیکری ده
بن حلدن ممنونم ، بویله بشماق وهر کس ده
تم کی یلیق ایترم دیر .

شمدی نه برینده سلاح وار ، نه ده دیکرنده
او حالده طرفینک سلاحی . قلمدر دیمک .
او حالده بزده دروزکه : ایشته میدان ؛ دین
اسلامده ایکی دکل ، بر اولسون ؛ بزده دکل ،
بره تماس ایدر کی کورولسون ، شایبه نقصان .
حسن ایدن وارسه کورسترین ؛ وقتی ، بر طرف
ایده جکی ده شرط قویسون . اگر کندیلری
اقناع ایده من سهک و ، اه برلسکی ؟ نیوتک
لرومی و حقیقتی ، قرآنک کلام اه اولدینی
ماکلرک ، شیطانلرک ، جنلرک موجود بولدینی ،
سوک نسیده ایمانک . یوز سنهک کفری بیله
ازاله ایشدکیکی ، بر قسم السائلر ، نه دن عذاب
چکسون بر قسمی نه دن مکافات کورسون ؟

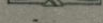
بوتلرک بیمه حال لرومی ، حشرک ، شترک
جنتک جهنمک ، هر آن موجودیقده عقلا
ایشات ایله یه سزک - کندی حساسیزه اولهرق -
بر ده کیمسه نک نه طریقه ، نه مذهبه . نه
دینته ، نه اغریزی اجارز ، نه ده دین حقسنه
اسیاله قلم ایدرز .

بوی یالکنز بزم ضعیف اعتقاد لار مزه ،
بتون دینسز لره و میسوز لره ده اعلان ایدرز .
اساس انوار اسلامیت بر تانداز عوالم ایکن
تضرطی اله الهرق ، دین مینه بتان ایدن
واچنک ایستینانلری کمال صلابتله ردایدر .
وایشه میدان ؛ دیه ، رفعلوا مجادله قلم ایلور .
ای علماء اعلام ! ۳۶ نومرولی نسخه -
مزک ، دینسدارلق - دینسزک و طریقتار ،
مقاله مزده . . .

کله م دینسز لکه : دینسز اولان بر آدم یا
محیطی بتون بتون بر دین ایله متدین اولماقدن
یا خود ، ضعیف ، منطقسز بر دینک متمسکی
بولنقدن ایلرویه کلیر . بودینسز اولسنده
معارف ترقی ایشدکجه دین ، مکوسا متناسب
بر صورتده تدنی ایدر . حالبوکه اسلامیتده
اکتساب معرفت ایدلرکجه دینده میسوطاً
متناسب بر حالده ترقی ایدر .

لکن کورستر یله بیلیرکه : بوکون اسلامارده
بر جوق ادملر ، : اوروپا دینسز لریته بیله
طلش حیقار بر .
بزده ، ردایدرک دروزکه : نه قدر دینسز .
لکه اشهار ایدن ادم وارسه ، ماضیلری

برنجی سنه - هر کون صباحلری نشر اولنورالسنایته خادم دینی سیاسی عثمانلی غزته سیدر - ۴۴ نومرو

ابونه قیائی
ملک عثمانیه ابله باغارستان بوسنه
هرسک مصر ، قبریس
وکرید ایچون
سنهک ۱۲۰ آلتی آیلدی ۷۰
غروشدر
استانبول ایچون سنهکلی ۱۰۸
غروش

فولکان

صاحب ومدیر مسئولی
قبریسلی درویش وحدتی
امور تخیرییه ایچون مدیرمسئوله
مراجعت اولنور
آدرهسی :
برهاتنده ساقی بک مطبعهسی

۳۱ کانون ثانی ۱۳۲۴ شباط ۱۳ ۱۹۰۹

جمعه ایرتلی

* ۲۲ محرم ۱۳۲۷

شورای امت

شورای امت رفیقمرکز تبدل اداره سندنبری
۱۲۹ نومروی لسخه سندهک « تبدل وکلاهی .
ضربه استبدادی » مقالهسی قدر متلاشیانه .
حق براندازانه بازمش بریندینی . کورمدیکمز
کی ، مناقع عمومییه خادم برمسلكده تعقیب
ایتمکده اولدیفندن جدا دوام شریافته قلیا
طرفدار ایلم . ایحق تبدل وکلا سبیله کامل
باشانک اداره موشکافانه سنه قارشلی برخی
تهدیده قاریشیق تقیداتده بولندیفندن بی طرفانه
اولهرق بزده بیان مطامه ایتمک ایستوروز .
« مجلس ملیتک اعتدایی قازانمش برقابینهک
اک مهم ارکانی اوله یفته » هیچ برسب معلوم
یوق ایکن تبدل ایدیلمز »
بوتبدل وکلاده سبب ارامق ایستلسه
بک قولیینه نصافق اولنور . مثلا : قاج
کوندنبریدر مکتب حربیه طلبهسی حربیه
نظارنده بکراغا بولکندره طوبتلی حبسخانه لرده
ایکله مکده اولدی بی حالده . حالا نه دیوان حربیجه
ایشارینه باقبلیور . نه ده سالور بیلوردی .
اوله ناکهانی الینی متجاوز اقدسی
قارلی ، بورالی برکیجه ده صیرتارنده یالکز
قایوطلری اولدی بی حالده حربیه نظارتنه سوق
واوراده توقیف ایدن حربیه نظری باشا حقتده
نه ایچون برمدافسه نامه یازلمدی ؟ بونلرک
قباحتلری یالکز بروضامه . معلملر اعتراض

ایتمکلی برسب ظاهر بدن عبارت اولوب
روح مسئله ایسه ، اقدیلرک شوصولک زمانلرده
فرقه احرارله تماسده بولنسنندن ایلرویه
کلدیکی بولنمشدر .
حریرملککنده هر فرد هانکی برفرقه
ایسترسه داخل اولمق ید اختیارنده ایکن
بونلرک اوله شدید اشکنجه لره معروض قالمسی
نظرلردن اوزاق طوتوله یازدی .
مشروطیت اداره دن مقصد . هدف امان
عمومی اولان سعادت حریت تامهیه طوغری
ایلرله مکمه . دنباده هیچ برنصده . تهیدله
تهدید ایقاع ایتمکله حاصل اولهمن . اولور .
لکن موقت برزمان ایچون اولور . اوصورتله
حصول پذیر اولان امان . بایدار اولهمن ، چونکه
قبیلرده تمرکز ایتمش . قورقو ایله مبدانه
کشددر .
قلیده اولانلردرکه : بیقلهمن ، محو ایلم
یادمن ، زیرا قلیده اولان حقددر ، وحق ایسه
مظفردر .
« صدر اعظم باشا الی ای اول قوتله .
اتحاد ایله استحصال مشروطیت ایدن برمتک
حریتیله اوبنماق قولای اوله جننی تخمین
ایدیورسه بو یولک برغلت اظهار ایدیور »
شمدی کامل باشا بر حربیه نظری تبدل
ایتمکله حربیه می تجاوز ایتمش اولور که :
بوتجاوزک قولای اولمدینی ، مشارالیه
اخطارله برابر اظهار غفلت ایتمدی ده بیلدر .

بلیور . فقط بوغافل ! صدر اعظم کیردیکی
حرب سایلرده دائما غالب وشانلی اولهرق
چیسور . بوکا غفلت اسناد ایلدنلرده ، دائما
جختالته ترک سلاح ایدیور .
بوراسی بزلی حیرتله دوچار ایدیور .
مطلقا بوسندر اعظم سحر باز اولمکی که : کندوسنی
عالمه غافل کوسترک ایستدیکی کی خصمانی
اسکت ایدیور .
« صدر اعظم باشا عیجا هانکی صلاحته
مجلس مبعوثانک اعتدایی حازر ایکی نظری
دکیشدیر بیور ؟ »
قایینه تی تشکیل ایدن بر صدر اعظم .
امین اولدی ادملری نظارتاره تمین ایدر .
نظارتلر وظیفه لرنده مشول اولمق اوزره امور
دولتی تدویره چالیشر . ومبعوثانده ، قایینه
اعتقاد ایدر . صدر اعظم معنی اولان وکلایه
امین بولندقیجه . مبعوثانک اعتدایی قازانمش
اولان اووکلا موقعی محافظته ایدر .
لکن صدر اعظم البته برسب تختنده اولهرق
وکلادن هر بری هر ایستدیکی وقت تبدل
ویکندیکنی ده امین ایتمک صلاحیت تامهسی
حازدر . شوقدر که : قایینه داخل اوله جنق
اولان برناظره بیان اعتقاد ایتمکده مبعوثانک
صلاحیتی داخلده در .
مبعوثانک اعتدایی قازانه بیله جنک برناظر
بولنجهیه قدر او نظارته منحل نظریله اقبیلر .
از جمله شمدی یکی تمین اولان حربیه نظری

برنجی سنه هر کون صباحلری نشر اولور انسانیتنه خادم دینی سیاسی عثمانلی غزته سیدر ۴۶ نومرو

ابونه قشالی
ممالک عثمانیه ابله بلغارستان بوسنه
هرسک مصر ، قبریس
وکریه ایچون
سنهک ۱۲۰ آتی آیلنی ۷۰
غروشدر
استانبول ایچون سنهکی ۱۰۸
غروش

فولکلر

صاحب ومدیر مسئولی
قبریسلی درویش وحدتی
امور تخریبه ایچون مدیر مسئوله
مراجعت اولور
آدره سی :
بره باننده ساقی بک مطبعه سی

۲۴ محرم ۱۳۲۷ بازار ایرتسی ۲ شباط ۱۳۲۴ شباط ۱۵ ۱۹۰۹

بهران وکلا

ای هریری الی بیک کشینک وکالت
مطالعه سی حازر اولان مجلس مهورتان اصدر اعظم
حقنده کی عدم اعتقاد بیان ایتکیزی حقی برایش
یا پیش کی می تلقی ایدیورسکر ؛ مجله نک شیطاندن
اولدیننی بیامور مسکر ؛ شیطان که : قلوب
عالمه و سوسه بخشد . بونک حقیقی ده بیامک
لازمده . بووسوسه لر . دایما خیر ایشانه چیک
زمانلرده مؤثر اولور . بو شیطان . هرقلده
بردشون خیردر . بولدیننی قلب صاحبی طریق
مستقیمدن ایردینی ، اوده عینی بر شیطان کبیر .
اوده دیگر لرینه القاء فساد ایدر ، اووسوسه
شیطان بر آنده بیک غامسان سوندیرر .
بو شیاطین دایما عجله ابله پایلان ، ایشلرده
تأمین موقفیت ایدر ،
شیطان گه سی ، لسان عبرتیندن منتهدر .
اصلی « اسطانا » درکه : صابین دیمکدر .
اوخالده شیطانه ، شیطان اطلاق اوامر
الهییه اتباع ایتدینکیندن وطریق مستقیمدن
نکول ایلدینکیندن ایلرویه گهدر . اوخالده طریق
مستقیمدن انحراف ایدن هر فرده شیطان
دییه بیله جکر .
خیلی زمانلرده کامل باشانک مسند صدارتدن
سقوطی ایچون یا بیامدق ، حیله ، حتی دنائت
قالامشدر .

منافع ذاتیه لرینه هر شئی فدا ایدنلر
ارتق شو زمانده اکثری تشکیل ایتکیده
بولمشدر .
افراد ملتدن هیچ بر فرد تصور اولمزرکه :
کامل باشانک سقوطی ایچون شورای امتله
طنینک کیجه کوندوز جالده مقده اولدیننی
بیلمسون . اویچ ناظرک تبدیلدن ناشی بو
ایکی غزته کوباره بیامش کاشانی ولوله پورمشدر .
ممارفله بحریه ناظر لرینک استعافاری محقق
اولدینی کی بحریه ناظر . نکده بویکی به الحاق
ایسی خلع . مسئله سنندن ایلرویه کلدیکی
سویاتپور ، بوخلع ماده سنلده بورادن واقع اولان
اخبارات اوزرینه اورویانلغراف ازانسیرینک
اشاعه سنندن ایلرویه کلدیکی بونکده کامل باشا
ایله اوغل سعید باشانک تربیتی اولدیننی شورای
امتله طین ، صیقلمه دن بیاندن چکینمور .
ای ایکی ورقبارة ! طن اجه بکرکه :
شیطانقله ماتی اغساله موقق اولدیکیز ،
رولیکیزی ایستدیکیز کی اوینادیکیز ! بو
حیله الیه بیه میداننه جیقاچقدر .
دها دون فداکاران ملت حقسنده نه کی
نشر یانده ، ملتندده بولمدریکیزی ملت
اونوتامشدر .
زمان بزه کوستره جکدرکه : بوناقراف
کیفیتی ده بردنائت الی اتندن چقمشدر .
فداکاران ملت حقننده ترتیب وتضعیح
اولان ، سفراپه قصد مسئله سی نصل بارد

ایسه ، بوخلع مسئله سی ده عینی صغوققلقله تلقی
اولمشدر . بوی ترتیب ایدنلر البته شورای
امتله طینندن یک اوزاقده اولانلردن دکدر .
ملتی بازیمجه منقمت ایتک ایستورسه کز
« عسی ان تکرهو » فی اونو-
تجه بکیز . اگر اونوتورسه کز ، امین اولکیز
که : بزاونومیز . الله . عن قریب اسباب
نجاسیزی خالق ایلسون . زیرا مملکتیز
فرنگستانه دوتدیر ایلور . اخلاقیز بر باد .
ایدیلور .
قهر اوله سیلر ، انکترده ، فرانسه ده ،
بویله پایبورلر . دیه جک لرینه بر ازده شریعت
اسلامیه ده بویله ایجاب ایدر دیسلر مجله زبانی
ایدرلر .
بر زماندن بریدر افکار عمومیه هب خلع
نقطه سنه مطوقدر . بونک وقوعی ده هر نه قدر
بز اتحاد وترقی حمیتدن امین ایه کده افکار
عمومیه فی اقباع و تسکین ایتک ممکن دکدر .
کینلرده رشاد اقدینک بکی قیو مولویخانه سنه
کیده چکی شایع اولدینی کون . مسعودیه
زده لیبی ده بشکطاش اوکنه دمیرله مش ایدی
ایشته اوکون بورغانچی اصناقدن بر جوق
کشیلر - یارین رشاد اقدی قوم قیومولویخانه سنه
کیدیبورمش . قویه دن ده چایی گیش . مسعودیه
زده لیبی ده بشکطاش اوکنه دمیرله مش .
یارینکی کون مطلقا پادشاهی خلع ایده جکدردر ،
زیرا اورنه ده بو قدر اسباب واردر . نجیبا

برنجی سنه - هر کون صباحلری نشر اولور انسانیته خادم دینی سیاسی عثمانلی غننه سیدر - ۵۲ نومرو

ابونه قیائی
ممالک عثمانیه ابله بلغارستان بوسنه
هر ملک مصر ، قبریس
و کرید ایچون
سنه لک ۱۲۰ آلتی آبتلی ۷۰
غروشدر
استانبول ایچون سنه لکی ۱۰۸
غروش

فولکان

صاحب و مدیر مسئولی
قبریسلی درویش وحدتی
امور تحریریه ایچون مدیر مسئوله
مراجعت اولور
آدره سی :
پره باتانده ساقی بک مطبعه سی

اتحاد محمدی جیمتک مروج افکاریدر

۸ شباط ۱۳۲۴ شباط ۲۱ ۱۹۰۹

بازار

۱ صفر ۱۳۲۷

شدت جریانکن طبیعی خرقار (صحابی کرام)
آچهرق نیجه ریاض کونان میدان کتیرمش
ایکن ، مهندسین شریعت و طریقت (محبتدین ، بیران)
اوخر قلدن حصوله گلش اولان شکوفه زارلری تنظیم
و تکمیل ایش ایکن ، برطر فدن ماوراءالنهر برطر-
فدن جبل طارقه ، قدر توسع ایش ایکن بش التیوز
سنه ذری اشجار ثمره دارنی جالبه بوریش ، ازهار
کونا کونی بر مزده برحاله گلش ارانلعماش ،
صور و امش ، ال اتمق ، تعمیر اتمک اینداتلر
خالک ایله یکسان ایدلش ، برچوققلری زندانلره
اتلمش ، برچوققلری اعدام اولمش ، بو حاله
کیمسه ل چاره ساز اوله میور ، واوله مامش ،
صاحبلری بر برینه دشمن ، اغیار ایسه ارامزده
عینی بردیکن ، بر محمددی لازم دیور سگنزه ؟
فقط بو قولایمی ؟ بر محمدک بر عصرده کلی .
بر عصرلق مساعی حقیقستانه به احتیاج اولدیغنه
دلالت ایدر .

امان اه ایچون اولسون ، یز اساسلری
قورالم ، اساسلرک ، اتحاددر . تأسیسه
چالیشمه ، شودن مینی قورتارلم ، شو دن
مینی قورتارلم ! او محمددی ده ، البت ، بر عصر
صکره اولسون . اه کوندر بر .

دیمک ایستیوروز : ظهور اسلامدن صکره
صحابی کرام برچوقق اجتهادلره دینه خدمت
ایستیلر ، تابعین ، تبع تابعینده انلرک اترینه

عینی قونی ، عینی شوکتی حائر بر چوققلری
کلتش کچمشدر . زمانمزده بک چوققلر .
برقمده ، واردرک : یالکن مشویات ایله
نشر دینله مشغول ، قبریسلی مرحوم ابراهیم
صدقی ، اسکیشهرلی مغفور حاجی عبداله افندیلر
کبی ،
اولکیسی الی سنه نشر دین ایتدی ، بر
چوققلر کلین بئیشدیردی ، حالا خلیفه سی بولتان
مدرس حافظ علی افندی ده عینی مسلکه سالک
اولدی .

ایکنجیس الی سنه ازوا ایتدی ، اوده
بیکارله فضلا بئیشدیردی . لکن دنیایه یان
کوزله اولسون باقمیدیلر .

برقمی ده کوریلورک : سیاستله مألوف .
بوکون کردستانده ، عربستانده حکم سورن
برچوقق متشیخلر کبی . اوله لری وارک :
بر امرینه بر مرید ، بیک جانی اولسه ترک ایدر ،
حالبوکه : متشیخلر ملیونر ، زوالی مریدان
ایسه دنیادن بی خبر . عشرت غوغاسی اولور ،
مریدان قوشار . سرفت اولور ، مریدان جالار .
عسکرلک دیندی ، قاجارلر . و برکودیندی
آسارلر . دولت اوتیاره استفاده ایتدی حالد
منفعتی بر آه . متشیخلرک ایسه هر بری بر شاه ،
آه ! غریب اسلامت ، آما یا شط العرب !
منبکدن متصیکه اقرق ، ده کاکده ایکن ،

اتحاد

اتحاد طریق : بوده یا اتحاد دینی دن
منشعبدر ، قادریلک ، نقشبیک ، بکتاشلیک کبی
یا خود بر عکسدر ، ماسونلق ، و غیر لری کبی .
- ماسونلق و سائر فرقه سبایه لرده . اهل
کتاب اولدینی حالده دینلری قطعاً نظر دفعه
المدقلرندن ، بر عکس ، دیمیش . -
اتحاد طریق که : قادریلک ، نقشبیک
و سائرده ، یا صرف دیندر ، یا خود سبایدر .
بو ایکی صنفه مثال کوسترمک ایچون ،
عباده دهلویدن ، حضرت خالدن بحث ایدلم
عباده دهلویک ، علم لنده اولان قدرت
معنویه سنه رده قدرت سبایه انضمام ایتدی که :
برچوقق قوتخانه نائل اولمشدی . بر سفر
اثناسنده ایدی که : حضرت خالد ، بر اغیز آته بینمش ،
مشارالهلک درکاهی اوکندن . بر یکیش کچمش .
- او بر رسم کجی ایدی ، بتون درویشان برابر
ایدی . هپ اسب سوار بسالت ایدی ، لکن اوکه :
بر مرید ایدی - حضرتک نظر دقتی جلب
ایش ایدی .

صنوردی . خالددر دیدیلر ، کندینسی
سر عسکر یا ایش ایدی ، اوسقرده ، غالب کلدی .
خلافی ده صکره المشدی .

عبدالله دهلوی هم دینی هم سیاسی ایکی
قوتی جمع ایش ایدی . طرق سائر مشایخندن

321

۱۱۰ نومرو

ابوہ فینائی
مملکت عثمانیہ ایلہ بلغاریہ
ہرسلک مصر . قریس
وکریم ایچون
سہک ۱۶۵ آئی ایلی ۲۰
اوج آیانی ۴۰ سرودند
استاسون ایچون سہکی ۱۰۸
عروش

نسخہ سی ۱۱۰ (بارہ در)

قولنامه

اتحاد محمدی جمعہ مک مروج انکاریدر

برنجی سٹہ

صاحب و مدیر مسئولی
قبریبلی درویش وحدتی
امور تخریر یہ ایچون مدیر مسئولہ
مراجعت اولور
درج اولیمان اوراقی اعادہ اولمجن

نسخہ سی (۱۰) بارہ در

۷ نیسان ۳۲۵ ۲۰ نیسان ۱۹۰۹

صالی

۲۹ ربیع الاول ۱۳۲۷

سندن بوقدر قوشولمزا آہ دہرک و علمایہ دہ
—طبیعی حقیقی یلیمہ جکاری ایچون—
برمتحرک نہ کی بر آدم اولدینی، شرعاً،
مماذہ سؤ خاتمہ ایلدہ کیتدیکنی اعلان
ایتدیرہرک، حیانتدہ بعضیلرک زعمنجہ
مفسد، نمائندہ دہ، اہ کوسترمسین،
بی ایمان کی صفتلرلہ، بوقدر خدمات
مشروعہ منری محوایتمک و مہلر دن متولد
بولندیغی ایچوندر .

بدایت محکمہ سی مدعی عمومیلکنندن

حکومتدن رجم
بندہ کز محکمہ نک حکومتک امرلرینہ
اطاعت ایتمک کی برفکر دی طاشییا نلر دن
دکلم .
تہیج اذہانی موجب مقالات نشری، بو
دور حریت و مشر طیبہ قطعاً قبول ایتم .
یازیلان مقالہ لرک تأثیرنی قعیساً تہیج اذہان
ایچون یازلدیشدن دکلم، دانما، اہ و پیغمبری
ردقہ بیلہ قایمدن چقارمہ بدندر .
بو تأثیرک حقیقی اکلایہ بیلہ کزہ سزده
بزمالہ برابر اولورسکز . چونکہ او تأثیر
حضرت محم (ص . م) ک نوری تأثیردر .

حقندہ کوریشمک ایستشکز، حقیقت ایہ
بالطبع زعلاہ جیلر دن دکلم، او کوریشمک
طیعی، فکر عاجزانہ منری المفسدن عارت
ایسہ ز ضعیفہ نظارتک حقوق مشاوی
دہ اولدیغمنزدن امر عالیترینہ مع لتأسف اجابت
ایدہ مدم .

باشام! دعوتنامہ کزک حقیقی اولہرق حنہ
کلنجہ: روم ایلی طابور لرینک چشالہ یہ کلمہ سی،
بورادن بیسوک برہنک اوراپہ کتمسی و عینی
کوندہ، عینی ساعتدہ بدایت محکمہ سی مدعی
عمومیلکننک بالادہ کوسترلدیگی و حیلہ علیہمزہ
جلبنامہ کلمسی و ضعیفہ نظارتک دہ مہمود
دعوتنامہ منی بزہ ارسال ایتمسی، ہپ، درویش
وحدتینک، او حیانتک ہر دقہ مخاطرہ دہ
اولدینی ہم کندیسی، ہم دبتون ملک بیلدیگر در
ویش وحدتینک، باشہ برچور اب اورمک، کندو .
سی غیر مشرع رصورتدہ توقیف ایتمک و سوکر دہ
توقیفخانہ دہ بوغدیرمق یاخود بشقہ بر
صورتلہ اتلاف ایتدیرملک ولدی المعانیہ،
درویش وحدتی توقیف اولندیغندن
متأثراً اتجار ایتمشدر دہ اعلان ایتمک
واووقت بزما ایچون ولو صورمق قیلندن
اولہرق اوفاجیق بر حرکت ایتمک ایستیانلر
بولنورسہ: « نہ پایہ لم، اولمش ادمک ارقہ

مدعی عمومیلکنن:

وولقان غزتمسی صاحب امتیاز و مدیری
درویش وحدتی اقدیہ .
تہیج اذہانی موجب مقالہ نشرندن طولانی
سا ۵ نیسان سٹہ ۳۲۵ بازار کونی بدایت
محکمہ سی مستطابق دائرہ سندہ اثبات وجود
آئمہ کز لازم کاور .

۴ نیسان سٹہ ۳۲۴ امضا مستطابق
مدوح مہری

ضعیفہ نظارتدن

وولقان غزتمسی صاحب امتیازی یک اقدیہ یہ
اذہان عمومیہ منی تشویش ایدہ جک صورتدہ
خلافی تم نشر اولسان علاوہ ہر حقندہ
کوریشمک بہ یارین زدہ عاجزی یہ کلمہ لری
درجا اولور . ۴ نیسان سٹہ ۳۲۵
ضعیفہ نظری
قریق
علی

ضعیفہ نظارتدہ جوابمز

ہر کسجہ معلوم اولدینی اوزرہ شمعی یہ
قدر بزیا کز برعلاہ نشر ایتمک کہ: اتحاد
محمدی جمعیتک رسم کشادی کونی جمعیت نامہ
اولہرق «جلاد» نامندہ برہدیانامہ نشر اولندی .
بو ایسہ جمعیتی لکلیہ جک برماہیتدہ بولنمش
اولدیغندن همان جمعیت طرفندن برعلاوہ نشرینہ
مجبوریت الیرمشدی . او حالدہ بزملہ علاوہ ل

برنجی سنه ۱۰۲ نومرو

ابونه فینائی
ممالک عثمانیه ایله بلغاریستان بوسنه
هرسک مصر ، قیبریس
وکرید ایچون
سنهک ۱۶۵۰ آلتی ایفنی ۷۰
غروشدن
استانبول ایچون سنهک ۱۰۸
غروش

فولکان

اتحاد محمدی جمعیتک مروج افکاریدر

صاحب و مدیر مسئولی
قبریسلی درویش وحدتی
امور تحریریه ایچون مدیرمسئوله
مراجعت اولتور
آدرهسی :
بره باتانده ساقی بک معطبه سی

۳۰ مارت ۳۲۵ ۱۲ نیسان ۱۹۰۹

بازار ایتسی

۲۱ ربیع الاول ۱۳۲۷

حادثه . بوکونکی جنایتلارک ، رزالتلرک هیچ
برسی کرلماش ایدی .

منی ارقداشلردن برینسک ، ایکی کون
اول — آه . آه . کاشکی ینسه دیار بکرده منی
اولدم . ایکوزاللی غروش ماشینی آیدمده ،
بوکونکی رزالتلری کورمیدم — دیمهسنه
سبب اولان ، شرف سواقغئک ارتکان
ایدهکلدیکی خیانتدر .

ای عثمانیلر ! وطنی وربریزی سویویو -
رمیز ؟ اثبات ایدم . ایشته مظالم ! ایشته
استبداد ! ایشته مشروطیت ! ایشته ظم دیده
برمات !

مظالم که : ائک کوچوک مأموریتدن ائک
سیوکنه قدر ، اتحاد و ترقیه منسوب اولماتلر ،
قطعا آسین اولتورلر . بیلاردنبری ، کوزلر -
بئک نورینی دوکه دوکه ، یا اولهرق محل
مأموریتلرینه کیده ، کله ، بقالارکظمن و تشدینه
قانلانه قاتلانله ، هربرمزاحم همیشه دایانه دایانه
اوج یش یوز غروش معاشه نال اولان
ملکی . عسکری ، برچوجق اولاد وطن ،
قولارندر طوتولوب ، طوتولوب ، مأموریتلر -
ندن طبشاری چقاریلورلر . یاره ؛ ورن
دودوک حالار قاعدهسی مکتومده علنا
حکمقرما .

هله اتحاد جیلاره ، یغمه احسنک بوزکی ، یغمه .

انقلاب میدانه کلمسیدی . نده او ، اویش کشی
بوکون قوروق ، ساللا بهیلیردی .

دئیک اولورکه : بوملکده اول و آخر
حکمران اولان ، شریعت قوتیدر . او حالده
احکام شریعه بی کسناه اولانلاری سواقی
اورتالرنده اولدیرمکی . تلکتهزی اورویانک
بعض اقسامنه دوندیرمکی امر ایدیبور ؟
نه اسلامیت ده ، نده عثمانیت ده قجبالک
یوقدر . از ، اولان ، طوغرضدن طوغرضیه ،
سنی اولدره حکم دیر ، و طرفین اولوجسهله ،
قوزی . پای ایدر .

سلطان عبدالحمید خان حضرتلری ، اکر
ادم اولدیرمک ایسته میدی . شرف سواقغئک
رئیسیده ، عونو سنیده ، یارس آبارتالرنده
مصرده ، خدیو عمارتخانه لرنده ، اولدیرته -
بیلدی .

ذاتاً بوچتلر ، بوجهتدن قورقدینی ایچون
ایدیکه : کیمسه ایله کوروشک ایسته مزلردی .
وهیچ شهرلری یوقدرکه : خاقان مشار الیه
حضرتلری یوقوت و قدرنه بلغا مابلغ ممالک
ایدی . و اوزمانلر ، بالذات — جدم سیاست
یوز بیک کشی بی قلنجدن کپیرهش ایکن ،
بن بوکون نغیله آکنه فالیدیبورم — دبدکاری ده
ینه بزم جریده لر یزده کورلمش ایدی
دئیک ایستبورزکه : دور سابقده نظار
وساژه طرفندن بیک درلو مظالم تطبیق اولدیغی

تسکین خلجان امر حال

ای عثمانیلر ! وطنی وربریزی سویور
رمیز ؟ اثبات ایدم . ایشته مظالم ! ایشته
استبداد ! میدانده .

بونلری دفع ائمک ایچون فکر سربستی
لازم . دکلی ؟ ایشته مشروطیت ! ایشته حریت !
بونلرده میدانده . اکر او مظالمه ، او استبداده
— که : شرف سواقغئک بیس . مرداره . الاریله
اجرا ایدیلسور — بویون آکر سهک ، قانسز ،
برملت اولدیغیمزه دنیا قانع اوله جق . حیثیت
ملیه من یامال حقارت اوله جق .

اکه یهلم . بوچانیلره قطعاً بویون آکنه یهلم .
دونکی نسخه مزده ذکر ایتدیکمز یش
کشی که : شرف سواقی بونلر دئیکدر . بونلری
بهمه حال وطندن خارجه آتغه چالیشم ، زرا
بونلر ، اورویاده کپیردکلری حیات سفیلانه ک
آخیسینی شمعدی ملتن چقارمغه باقیورلر .
بویش کشیده ذره قدر وطن عجبئی ،
یوقدر . قره کبلی عشیرتی که : برقاچ یوز چادر
خلقتدن جهان کپیرانه بر دولت میدانه کتیرمش
ورفرالسزک : اسلامیت اولسه یدی نه عثمانلیق
بودرجه قوت بولوردی ؛ عثمانلیق اولسه یدی
نده اسلامیت بومرتیه انتشار ایده بیاردی .
دیدیکی کی ، اتحاد و ترقیه شریعتی ایلرو
سورمسه یدی ، نه انقلاب میدانه کلیدی ؛